

د تقلید حقیقت

لیکوال

محمود الحسن الجمیری

شرباړه

مومن مهاجر

۱۳۸۹ - وری / ۲۰۱۰ زېږدیز - سپټمبر

Ketabton.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کتاب ځانګړنې

د کتاب نوم	::	د تقلید حقیقت
لیکوال	::	محمود الحسن الجمیری
ژباړن	::	مومن مهاجر
د خپرونو لړ	::	(۱)
چاپ شمېر	::	(۱۰۰۰) ټوکه
کمپوز	::	پخپله ژباړن
د موندلو ځای	::	مکتبه قاسمیه، کاسی روډ - کوټه
	::	افغان قرطاسیه، مدد چوک - کندهار
د ژباړن د ایمل ادرس	::	muhajir222@yahoo.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ڊالی

ٽولو حقیقت ڀلڻونکو ته!

سرینه

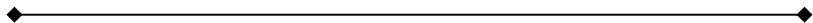
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کتاب لیکلو انگرېزه

ما په حنفي کورنۍ کې سترگې وغړولې، په حنفي کورنۍ کې لوی شوم، په حنفي ټولنه کې مې وخت تېر کړ او همدارنگه مې زدکړې هم پر حنفي ښوونکو وکړې، له همدې امله مې د امام ابوحنيفه رحمه الله تقليد کاوه، ځکه زما پلار حنفي و.

تر دې وروسته چې کومو استادانو ما ته ښوونه وکړه او پر ما يې د علم احسان وکړ، هغوی هم حنفيان وو، پر همدې اساس حنفي مذهب زما په زړه او دماغ کې محکم شو، له همدې امله ما په غير شعوري ډول هغه څه ويل چې د درالمختار ليکوال وييلي دي: (الحق مانحن عليه والباطل ما عليه خصومنا) يعني موږ (احناف) پر حق او زموږ مخالفين (مالکيان، شوافع او حنبلين) پر باطل دي.

له همدې وجې مې دا اړتيا نه احساسوله چې موږ تر کومه ځايه پر حق يو؟! ځکه د امام صاحب رحمه الله لور شان، په فقه کې ډېر مهارت او د زمانې په اعتبار مخته والي ته په کتلو به مې د خپل مذهب پر خلاف هر حديث لکه نه شی هسې گانه او په بدن کې به مې د اغزو په څېر ننوت. له هغه څخه د ځان خلاصولو او تبېستې لپاره چې کومې لارې-چارې راښوول شوې وې، هغه به مې ټولې پرې عملي کولې.

څرنگه مې شعور بيدار شو؟

کله چې په څلورم ټولگي کې وم، نو د فقهي مشهور کتاب (شرح وقايه) مې ويله يو وخت زموږ گران استاد عبدالقيم حفظه الله د اذان پر مسئله بحث کاوه، په دې منع کې يوه زدکوونکي له هغه څخه پوښتنه وکړه چې بلال ﷺ خو د تهجد اذان کاوه، موږ ولې عمل نه ورباندې کوو؟ استاد ځواب ورکړ چې دا زموږ مذهب نه دی، دا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی.

په دې ورځ زما په ذهن کې دا پوښتنه پيدا شوه چې څرنگه د رسول اکرم ﷺ په حضور کې د تهجد لپاره د بلال ﷺ اذان صحيح دی، خو موږ يې صحيح نه بولو؟ بله خبره مې دا واورېده چې په هره مسئله کې به د امام شافعي رحمه الله مذهب ناسم ثابتېدی او د امام ابوحنيفه رحمه الله مذهب صحيح د دې ټولو په اورېدو مې په زړه کې دا خبره پيدا شوه چې ارومرو د يوې خبرې د پټولو هڅه کېږي پر دې خبرې هغه وخت باوري شوم چې پلار مې بيا-بيا راته وويل چې نور کتابونه مه گوره، يوازې د خپل درس کتابونه مطالعه کوه، خو د دې مشهور عربي متل چې: (بِنَاوَادِمَ حَرِيصٌ فِيمَا مَنَعَ) پر بنا مې د هرې مسئلې لپاره د څلورو مذاهبو د کتابونو مطالعه اړينه وبلله. کله چې به مې هغو کتابونو ته رجوع کوله، نو حقیقت به بل څه و.

په هر حال؛ انسان ته دا ډېره سخته ده چې هغه مذهب پرېږدي، چې د ده د پلار، مور، نيکه او استادانو مذهب وي، خو ايا دا عذر الله تعالی مني او ايا په دې سرې خلاصېدای شي؟ او که د يوې باطلې عقيدې سرې موږ ته دا عذر وړاندې کړي، نو ايا موږ د هغه عذر په دې ويلو منو چې د خپل محسن پر مذهب پاتې شه، ځکه دا بناغلی ستا خواخوږی دی؟ هېڅکله نه! چې کله داسې ده نو موږ ولې دا د ځان لپاره دليل بولو؟ ايا موږ له دې آية څخه نه وېرېږو؟

د تقلید حقیقت ۳

اذ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وِرَآءَ الْعَذَابِ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ. (البقرة:

۱۲۲ آية)

ژباړه: کله چې رهبران له خپلو پیروانو بېزاره شي، عذاب وويني او ټول اسباب غوڅ شي.

په هر حال؛ بیا مې ورو-ورو د احاديثو خوا ته میلان ډېر شو او د احاديثو لار مې خپله کړه، خود دې په بدل کې مې استادانو دا سزا راکړه چې زه یې د بخاري او د احاديثو د نورو کتابونو د زدکړې له درسه وايستم او له بریلیک پرته یې له مدرسې رخصت کړم. هذا جزاء من اتخذ حديثه مذمباً

همدا د تقلید او مقلدینو ماهیت دی چې له ډېره وخته ما هم غوتې پکې وهلې. اوس راشئ دا کتاب ولولئ او د خپل ځان په اړه پخپله پرېکړه وکړئ!

والله يهدي الى سواء السبيل

محمود الحسن الجميري

د بنوري ټاون کراچي، جامعه اسلاميه، پخوانی زدکوونکی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ان الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلله فلا هادي له. واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمدا عبده ورسوله وصلى الله على امام الانبياء والمرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين وعلى من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

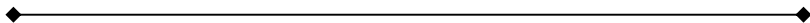
اما بعد: فقد قال الله تعالى في كتابه الكريم:

اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ٣ آية)

ژباړه: (ای مؤمنانو!) د هغه څه پیروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا درته نازل شو، له هغه پرته د نورو اولیاوو پیروي مه کوئ، ډېر لږ پند اخلئ. رسول اکرم ﷺ ویلي دي:

ترکتکم علی بیضاء لیلها کنهارها لایزیغ عنها بعدي الا هالک.

(رواه احمد، وقال رسول الله ﷺ ترکت فيکم امرین لن تضلوا متمسکتکم بهما کتاب الله وسنة نبیه، رواه مالک رحمه الله فی موطأ باب ٤٦/٣ والحاکم فی المستدرک والتبریزی فی المشکوٰة حدیث ١٨٦ والسیوطی فی جامع الصغیر حدیث: ٢٩٣٧ سلسله الاحادیث الصحیة ١٧٤١)

د تقلید حقیقت ۵

ژباړه: تاسو مې پر داسې نور پرېښو ولاست چې شپه يې لکه ورځ داسې ده، له هلاکېدونکي پرته بل څوک به ورڅخه وانه وړي.

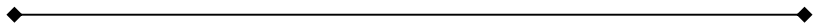
څو ورځې وړاندې مې د (ترویحات خمسہ) په نوم د میر محمد رباني او (اغراض جلالین) په نوم د مولوي عبدالغني صاحب کتابونه ترلاسه کړل.

دغو دواړو پوهانو له خپل بې انصافه او تېري ډک دریغ سره د تقلید ثابتولو ناکامه هڅه کړې وه، بلکې لیکلي يې وو چې له تقلیده په لومړي ځل شیطان بېزاره او لاس پر سر شو او همدا دعوه د بنوري ټاون د جامعہ اسلامیہ استاد مولانا مفتي محمد ولي دروېش صاحب هم پخپل کتاب (ایا د جنازې په لمانځه کې فاتحه سنت ده؟) کړې ده. تر دې لویه خبره خو يې لا دا کړې ده چې موسی عليه السلام د خضر عليه السلام مقلد و.

تر دې وړاندې چې زه پر دې بحث وکړم، درنو لوستونکو ته باید دا ووايم چې تقلید څه ته وايي، تعريف يې څه شی دی او ایا الله ﷻ په قرآن کریم کې د تقلید اجازه کړې ده؟ همدارنگه احناف او غیر احناف تېر شوي علماء تقلید ته په کومه سترگه گوري او په دې اړه يې نظر څه دی؟

تقلید د احنافو په اند:

- ۱- فان التقليد هو الاخذ بقول الغير بغير معرفة دليله. (عقود رسم المفتي، صفحة ۲۳، للعلامه محمد ابن عابدين شامي)
- يعني له دليل پرته د يو چا خبره منل تقلید دی.
- ۲- التقليد العمل بقول الغير من غير حجة. (مسلم الثبوت ۳۵۰/۲)
- يعني له دليل پرته د يو چا خبره عملي کول تقلید دی.

د تقلید حقیقت ۶

۳- التقليد اتباع الانسان غيره فيما يقول او يفعل معتقدا الحقيقة فيه من غير نظرو تامل في الدليل كان هذا المتبع جعل قول الغير او فعله قلادة في عنقه من غير مطالبة الدليل. (د حسامي حاشيه)

ژباړه: تقليد دا دی چې يو څوک د بل چا د خبرې او فعل پيروي وکړي، خو د هغه دليل ته نظر ونه کړي، گواکې دې سړي د هغه بل قول او فعل له دليل پرته پخپله غاړه کې د غاړگۍ په شان اچولی دی.

۴- قال ابن الهمام: التقليد العمل بقول من ليس قوله احدى الحجج بلا حجة. (تيسير التحرير)

ژباړه: علامه ابن الهمام رحمه الله ويلى: تقليد د هغه چا خبره بې دليله منل چې قول يې دليل نه وي.

په قرآن کریم کې د تقلید غندنه:

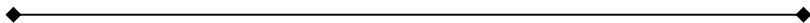
اوس راشئ دا خبره پر قرآن کریم عرض کړو چې ایا زموږ لپاره له دليل پرته د يو چا د خبرې منل روا دي، که نه؟

الله ﷻ وايي:

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آية)

ژباړه: ته ورته ووايه (چې که پخپل فعل او قول کې) رښتيني ياست، نو دليل راوړئ!

خو په هر وخت کې د مقلد تگلار دا پاتې شوې چې کله هم له ده څخه د دليل غوښتنه شوې، نو ده په دليل کې د خپلو پلرونو او نيکه گانو عمل وړاندې کړی او ويلى يې دي چې څومره بزرگانو دا کار کړی، ايا هغوی ټول بې لارې وو؟

د تقلید حقیقت ۷

عین په همدې ډول چې کله یوه حنفي، یا شافعي او یا بل یوه ته ووايې چې وروره!
 د الله قرآن کریم او یا نبوي حدیث خو داسې وایي، نو وایي زموږ پلار او نیکه تل په
 هدایه (کتاب) عمل کړی دی، زموږ لپاره هماغه کافي دي. قرآن کریم همدا خبره داسې
 بیانوي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا
 أُولَٰئِكَ كَانُوا آبَاءَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ. (المائدة، ۱۰۴ آیه)

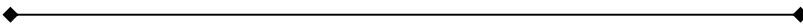
ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي د الله نازل کړي کتاب او رسول ته راشئ! دوی
 وایي موږ ته هغه څه بس دي چې له پلرونو راپاتې دي، ایا د دوی پلرونه داسې نه وو چې
 نه په هېڅ پوهېدل او نه پر هدایت وو؟

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا
 مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا. (النساء، ۶۵ آیه)

ژباړه: ستا په رب قسم! دوی تر هغو مومنان کېدای نه شي، تر څو چې خپلمنځي
 اختلافاتو کې تا درېیمگړی نه کړي، بیا ستا پر پرېکړه په ځان کې تکلیف احساس نه
 کړي او پوره تسلیم شي.

دا مبارک آیت وایي چې کوم څوک د رسول ﷺ په پرېکړه خوښ نه شي، هغه
 هېڅکله مومن کېدای نه شي.

د دغو آیتونو په رڼا کې تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې ایا اوس هم د تقلید په
 ناروا توب کې شک شته؟ ایا الله ﷻ له دلیل پرته په دین د عمل کولو امر کوي، که په
 دلیل سره؟

د تقلید حقیقت ۸

الله ﷻ وايي:

وَلَاتَقْفُوا مَالَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ. (الاسراء، ۳۶ آية)

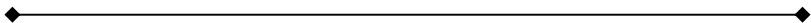
يعني په هغه شي مه پسې كېږه چې علم پرې نه لري. ايا دا ټول آيتونه د تقليد امر كوي، كه له هغه منعه؟ اوس كېدای شي يو څوك دا ووايي چې مورڅو د خپلو علماوو پيروي كوو، علماء په دين پوهېږي او د الله ﷻ امر هم داسې دی:

فَاسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. (النحل، ۴۳ آية)

ژباړه: كه د يو شي په اړه نه پوهېږئ، له علماوو پوښتنه وكړئ! د اهل حديثو عوام هم له خپلو علماوو پوښتنه كوي، نو څه وجه ده چې مورڅو ته بد ويل كېږي؟ نو ځواب دا دی:

كه له چا څخه د پوښتنې نوم تقليد وي، نو بيا نن-سبا په گرده نړۍ كې حنفي نشته، ځكه امام ابو حنيفه رحمه الله عليه خو په نړۍ كې وجود نه لري، هر سړی د خپلې سيمې له علماوو او مفتيانو څخه پوښتنه كوي، نو بيا خودی د هماغه خپلې سيمې يا مسجد د امام مقلد شو، نه د امام صاحب. كه يو څوك ووايي چې زموږ امام خود امام ابو حنيفه رحمه الله قول راته بيانوي، ځكه نو مورڅو د خپل مسجد يا سيمې د امام مقلدین نه يو، بلکې د امام ابو حنيفه رحمه الله مقلدین يو، نو مورڅو وايو عين په همدې ډول چې كله يو څوك زموږ څخه پوښتنه كوي، نو د رسول اکرم ﷺ حديث ورته بيانوو، له همدې وجې هغه زموږ مقلد نه، بلکې د رسول اکرم ﷺ مقلد دی.

بله خبره دا ده چې پورتنی آيت پخپله پر مقلدينو رد دی، نه تائيد، ځكه كه يو څوك علم ونه لري هغه پوښتنه كوي، تر پوښتنې وروسته پوهېږي. په آيت كې همداسې راغلي: ان كنتم لاتعلمون. يعنې كه مو علم نه درلود، نو پوښتنه وكړئ، خو له هغه سره

د تقلید حقیقت ۹

سم عمل وکړئ. حال دا چې تقلید له څه دلیل او حجت پرته د یو چا په خبره عمل کول، لکه څرنگه چې یې وړاندې له تعریف سره حوالې تېرې شوي. همدارنگه امام شافعي رحمه الله په (فقه الاکبر) کې د تقلید تعریف داسې کوي: التقلید قبول قول من لا یدری ما قال من این قال؟ وذلک لایکون علما. (الفقه الاکبر، ۷ صفحه)

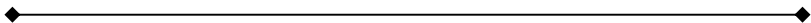
یعنې تقلید د یو چا خبره منل پرته له دې چې څه وایي او له کومه ځایه یې دا خبره کړې ده؟ او دا علم نه دی.

درېیمه خبره دا ده چې الله ﷻ له علماوو څخه د هغوی د شخصي رایې د پوښتلو امر نه دی کړی، بلکې ویلي یې دي چې له هغوی څخه د الله ﷻ او رسول اکرم ﷺ د فرمان پوښتنه وکړئ چې هغوی څه وایي؟ حال دا چې نن-سبا هېڅ حنفي عالم پر قرآن او نبوي احادیثو فتوا نه ورکوي، بلکې پر شامي، فتاوی دیوبند، هدایه او نورو فتواوو فتوی ورکوي. په داسې حال کې چې مستفتي یا پوښتنه کوونکی لیکي چې د قرآن او حدیث په رڼا کې ځواب راکړئ. هو! هغه خلک به څنگه پر قرآن او حدیث فتوا ورکوي، ځکه دوی نورو کتابونو ته هم د قرآن درجه ورکوي.

د احنافو وینا ده:

ان الهدایه کالقران قد نسخت من قبلها في الشرع من کتب. (مقدمه الهدایه، ۲ ټوک) ژباړه: هدایه لکه قرآن داسې ده، په شریعت کې یې پخواني کتابونه ټول منسوخ کړل.

د احنافو مطلب دا دی چې؛ لکه څنگه چې تر قرآن کریم وړاندې ټول کتابونه منسوخ شوي، په هغوی عمل کول گمراهي او کفر دی، همدارنگه چې تر هدایې وړاندې کوم کتابونه لیکل شوي، هغوی ټول منسوخ شوي دي، که څه هم هغه بخاري، مسلم، یا د امام مالک رحمه الله موطأ، یا د امام شافعي رحمه الله کتاب الام او یا د امام احمد

د تقلید حقیقت ۱۰

رحمة الله مسند وي په دغو کتابونو عمل کوونکی گویا په منسوخ شویو کتابونو عمل کوي او له اسلامه وتلی دی.

همدا خبره د شاولي الله صاحب په خوله هم واورئ!:

وترى العام سيما اليوم في كل قطريتقيدون بمذهب من مذاهب المتقدمين يرون خروج الانسان من مذهب من قلده ولو في مسألة كالخروج من الملة كانه نبي بعث اليه وافترض طاعته عليه وكان اوائل الامة قبل المائة الرابعة غير متقيدين بمذهب واحد.

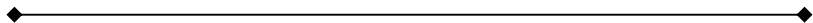
(التفهيمات الالهيه، ۱ ټوک، ۲۰۶ مخ. حجة الله البالغة ۱ ټوک، ۴۴۵ مخ)

ژباړه: عام خلک په ځانگړي ډول نن-سبا؛ د مخکنیو د مذهب مقلدین دي، دوی داسې فکر کوي چې له هغه مذهبه چې دوی یې تقلید کوي، وتل، که څه هم په یوه مسئله کې وي، ګواکې د اسلام پر بنسټول دي، دوی خپل امام لکه نبي داسې بولي او اطاعت یې فرض ګڼي، حال دا چې د امت مخکنی خلک تر څلورمې پېړۍ وړاندې د هېچا مقلدین نه وو.

دې ته بیا ګوره! احناف پر هر هغه چا لعنت وايي چې د امام ابو حنیفه رحمه الله قول ونه مني.

فلعنة ربنا اعدادرمل على من رد قول ابي حنيفة رحمه الله. (ردالمحتار، ۱ ټوک، ۶۳ مخ)
یعنې پر هغه چا دې د شګو په اندازه لعنت وي چې د امام صاحب قول نه مني.
اوس راشه زه تاسو ته دا ووايم چې کومو نساغلو د امام صاحب قول نه دی منلی چې اوس شپه او ورځ احناف پر هغوی لعنت وايي:

امام مالک، امام محمد، امام ابویوسف، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام نسائي، امام طحاوي، امام ابن حزم، امام ابن عبدالبر، امام نووي او امام ابن تیمیة رحمهم الله تعالی علیهم اجمعین.

د تقلید حقیقت ۱۱

نور هم د امت ډېر لوی-لوی علماء شته چې د امام صاحب قول یې نه دی منلی، اوس نو تاسو فیصله وکړئ چې د امت پر داسې سترو علماوو لعنت ویل د احنافو دینداري ده؟

سره له دې چې رسول اکرم ﷺ ویلي چې کله زما په امت کې پنځلس څویونه موجود شي، نو پر هغوی به د الله ﷻ عذاب نازل شي، په هغوی کې یو هم (اذالعه اخر هذه الامه اولها). (ترمذي حدیث نمبر ۲۲۱۰، ابن ماجه) یعنې کله چې د دې امت وروستني پر مخکنیو لعنت ووايي.

یو بل ځای رسول اکرم ﷺ وایي:

من لعن مؤمنافهو کقتله. (بخاري، کتاب الادب، باب ۴۴، حدیث نمبر ۶۰۴۷)

یعنې پر مومن لعنت ویل لکه د هغه وژل داسې دي.

په نړۍ کې تر ټولو بد خلک هغه دي چې الله ﷻ د انبیاءو په ژبه پرې لعنت ویلی دی. الله ﷻ پر بني اسرائيلو د داؤد او عیسیٰ علیهما السلام په ژبه لعنت ویلی دی:

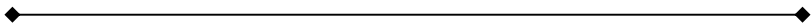
لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. (المائدة، ۷۸ آیه)

ژباړه: په بني اسرائيلو کې پر کافرانو شويو د داؤد او عیسیٰ علیهما السلام په ژبه لعنت ویل شوی دی، دا له دې کبله چې دوی سرکښي کړې وه او تېرې به یې کاوه.

خو په څلورو مذهبونو کې دا ویاړ یوازې او یوازې احنافو گټلی، ځکه په څلور سره فقهي مسلکونو کې یوازې دوی حلاله مني چې پر کونکي او هغې ته هڅوونکي یې نبي کریم ﷺ لعنت ویلی دی.

عن ابن مسعود ؓ قال: لعن رسول ﷺ المحلل والمحلل له. (رواه الترمذي وقال

حدیث حسن صحیح حدیث نمبر ۱۱۲۰، ابوداؤد حدیث نمبر ۲۰۷۶، ابن ماجه او دارمي)

د تقلید حقیقت ۱۲

ژباړه: له عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم پر هغه چا چې (تر دربیو طلاقونو وروسته د بل مېرمن) حلالوي او هغه چا چې دا مېرمن د ده لپاره حلالېږي، لعنت ویلی دی.

د احنافو نښرا تر نه یقیناً چا ته نه ده رسېدلې، خو د رسول الله صلى الله عليه وسلم نښرا نه ردېږي، تر قیامته به پاتې وي.

درنو لوستونکو! دا د مقلدینو له خوا د امامانو د منلو او احترام طریقې ده.

راځئ وړاندې څو، که د یوه ساعت لپاره و منو چې په (فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) سره تقلید ثابتېږي، نور اځئ وگورو د دې آیت په اړه د احنافو اند څه دی؟

فَإِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ. (یونس، ۹۴ آیه)

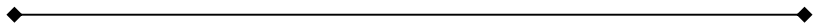
ژباړه: که ته د هغه څه په اړه شک لري چې موږ درته نازل کړي، نو له هغو کسانو سوال وکړه چې تر تا مخکې کتاب (تورات او انجیل) لولي، بېشکه تا ته حق راغلی، نو هېڅکله له شک کوونکو څخه مه کېږه.

ایا دلته به هم احناف وایي چې رسول اکرم صلى الله عليه وسلم ته الله صلى الله عليه وسلم د یهودو او نصاراوو د تقلید امر کړی دی؟ که داسې نه وي او یقیناً ده هم نه، نو احناف د (فاسئل) ترجمه په تقلید نه کولای شي او نه به یې وکړي.

قرآن پخپله د خپلو ځینو مضامینو ترجمه کوي، نو معلومه شوه چې دلته د (فاسئلو) معنا تحقیق دی، نه تقلید. لکه احناف او نور مقلدین چې یې دعوه کوي او د آیت دا ترجمه موږ پخپله له ځانه نه ده کړې، بلکې د آیت مخکنۍ برخه همدا وایي:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

(النحل، ۴۳ آیه)

ژباړه: مور تر تا وړاندې نه وو لېرېلي، مگر نارینه چې هغوی ته به مو وچې کوله، که په دې اړه معلومات نه لرئ نو د علم له خاوندانو پوښتنه وکړئ (يعني تحقيق وکړئ). که دلته د (فاسئلو) ترجمه په تقلید و شي، نو بيا خويې معنا دا شوه چې که تاسو د محمد ﷺ په نبوت کې شک لرئ، نو د علم د خاوندانو يعنې يهودو او نصاراوو تقلید وکړئ. حال دا چې هېڅ مفسر له دې آيتنه دا معنا نه ده اخیستې، آن موسى ﷺ ته هم د قرآن کریم په شتون کې په تورات د عمل کولو اجازه نشته اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون

د تقلید په رد کې د صحابه کرامو ﷺ ويناوې:

اوس راځئ وگورو د تقلید په اړه د صحابه کرامو رایه څه وه:

وعن ابن مسعود ﷺ قال: لا يقلد احدكم دينه رجلا ان آمن وان كفر كفر. (ارشاد

الفحول، ۲ ټوک، ۳۵۷ مخ او اعلام الموقعين، ۲ ټوک، ۱۶۸ مخ)

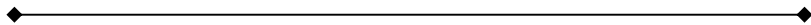
ژباړه: له ابن مسعود ﷺ څخه روايت دی چې هغه وويل: په تاسو کې هېڅوک بايد د بل تقلید ونه کړي چې که هغه ايمان راوړي، دی ايمان راوړي، که هغه کافر کېږي دی هم کافر کېږي.

وقال ابن عباس رضی الله عنهما: يوشك ان تنزل عليكم حجارة من السماء اقول:

قال رسول الله ﷺ وتقولون قال ابو بكر وعمر. (زادالمعاد، ۲ ټوک، ۱۹۵ مخ)

ژباړه: عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ويلي دي: ژر ده چې پر تاسو به له اسمانه ډبرې راووري، ځکه زه د رسول الله ﷺ خبره درته کوم او تاسو وایاست ابو بکر داسې ويلي او عمر.

نن د مقلدينو حالت بالکل همداسې دی، کله چې له امامه يوه خبره نه وي نقل شوې، نو دوی هېڅکله د هغې منلو ته چمتو نه وي، همدارنگه که له امامه د حديث پر خلاف کومه خبره رانقل شوې وي، نو دوی يې په هېڅ ډول نه پرېږدي، بلکې وايي: ايا

زموږ امام ته دا حدیث نه ورسېدلی؟ چې هغه دا حدیث نه دی عملي کړی، نو موږ یې ولې عملي کړو!

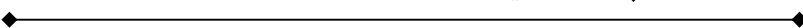
د دوی مطلب دا دی چې زموږ امام ته د نبی کریم ﷺ هر حدیث رسېدلی و. که یو څوک له دوی څخه پوښتنه وکړي چې ایا ستاسو امام له یو لک څلوېښت زره صحابه کرامو سره لیدلي وو؟ که وایي هو! نو د ورځې په څېر ښکاره دروغ دي او که وایي ورسره لیدلي یې نه وو او یقیناً یې ورسره لیدلي هم نه وو، نو بیا به دا هم مني چې یقیناً ټول احادیث نه وو ورته رسېدلي.

اوس پوښتنه دا ده چې له امام مالک، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام مسلم او نورو محدثینو رحمة الله عليهم سره چې ستاسو د مذهب مخالف کوم حدیثونه دي، دا هغوی له ځانه جوړ کړي دي، که هغوی له امام ابوحنيفة رحمة الله سره دښمني درلوده او یا یې غوښتل د هغه پر خلاف ځان ته مذهب او ډله جوړه کړي؟ حال دا چې د صحیح حدیث په مقابل کې د صحابي قول او فعل هم حجت نه دی. دا خبره موږ له ځانه نه کوو، بلکې له ستر صحابي څخه یې واوره! عبد الله بن عمر رضی الله عنهما د یو چا د پوښتنې په ځواب کې وایي:

قال عبد الله بن عمر: رأيت ان كان ابي نهى عنها وصنعها رسول الله ﷺ آمرأبي يتبع ام امر رسول الله ﷺ؟ فقال الرجل: بل امر رسول الله! فقال: فقد صنعها رسول الله ﷺ.
(رواه الترمذي، باب ماجاء في التمتع رقم الحديث ۸۲۴)

ژباړه: عبد الله بن عمر رضی الله عنهما (یوه سړي ته چې له ده څخه یې د حج تمتع په اړه پوښتنه کړې وه) وویل: ته راته ووايه چې که زما پلار له حج تمتع منعه کړې وي، خو رسول اکرم ﷺ کړی وي، ایا ته زما د پلار پیروي کوې، که د رسول اکرم ﷺ؟ هغه سړي وویل: نه! د رسول اکرم ﷺ پیروي کوم، نو عبد الله بن عمر رضی الله عنهما ورته وویل: بېشکه رسول اکرم ﷺ دا کار کړی دی.

له دې څخه دا خبره څرگنده شوه چې د صحابه کرامو ﷺ په اند هم د رسول اکرم ﷺ د حدیث په مقابل کې د یو صحابي فعل او قول حجت نه دی.

د تقلید په رد کې د احنافو ویناوې:

د مسلم الثبوت لیکوال لیکي:

اذلا واجب الاما واجبه الله ولم يوجب على احدان يتمذهب بمذهب رجل من الائمة.

(مسلم الثبوت ۲ ټوک، ۳۵۵ مخ)

ژباړه: ځکه له هغه پرته واجب نشته چې الله ﷻ واجب کړی وي او پر هېچا لازمه نه ده چې په امامانو کې د یوه مذهب پیروي وکړي.
بیا وايي:

اجمع المحققون على منع العوام من تقليد الصحابة. (مسلم الثبوت ۲ ټوک، ۲۵۶ مخ)

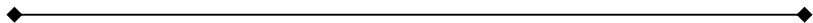
ژباړه: محققینو پر دې اجماع کړې چې عوامو ته د صحابه وو د تقلید اجازه نشته. د دوی عجیب تقسیم دی، پر ځان د امام تقلید فرض ګڼي، خو د صحابه کرامو تقلید روانه بولي، سره له دې چې هغوی په علم، تقوا او پوهه کې تر امامانو څو چنده لوړ وو.

عوام د هغوی له تقلیده منعه کوي، دا نو دې آیت مصداق دی: تِلْكَ إِذْ أَقْسَمَهُ
ضِيْرَى. يعنى دا ډېر ظالمانه وېش دی.

ملا علي قاري حنفي لیکي:

ان الله لم يكلف احدان يكون حنفا او مالکيا او شافعي او حنبليا بل کلفهم الله ان
يعلموا السنة. (شرح عين العلم، ۳۲۶ مخ)

ژباړه: الله ﷻ هېڅوک په دې نه دی مکلف کړې چې حنفي، مالکي، شافعي او حنبلي شي، بلکې الله ﷻ هر سړی د رسول اکرم ﷺ پر سنتو مکلف کړې دی.

د تقلید حقیقت ۱۶

اوس راځئ دا وڅېړو چې ایا پخپله امام ابوحنيفة رحمة الله عليه د خپل تقلید امر کړی دی، که نه؟!:

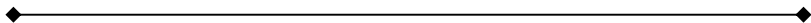
سئل ابوحنيفة اذا قلت قولاً وكتاب الله يخالفه. قال اتركوا قولی بكتاب الله قال واذا قلت قولاً وحديث رسول الله ﷺ يخالفه قال: اتركوا قولی بخبر الرسول. (عقدالجيد ۴۵ مخ) ژباړه: له امام ابوحنيفة رحمه الله څخه یو چا پوښتنه وکړه چې که ته داسې خبره وکړې چې هغه له قرآن کریم سره مخالفه وي، نو موږ څه وکړو؟ ده وویل: د قرآن کریم په مقابل کې زما خبره پرېږدئ. له هغه څخه بیا پوښتنه وشوه چې که ستا خبره د رسول اکرم ﷺ له حدیث سره مخالفه وي، بیا څه وکړو؟ ده ځواب ورکړ: د رسول اکرم ﷺ د حدیث په مقابل کې زما خبره پرېږدئ.

اوس راشئ دا وگورو چې امام ابوحنيفة رحمه الله د یو چا تقلید کاوه، که نه؟! اني لا اقلد التابعي لانهم رجال ونحن رجال ولا يصح تقليدهم. (نورالانوار، ۲۱۹ مخ) ژباړه: امام ابوحنيفة رحمه الله وايي: زه د تابعي تقلید نه کوم، ځکه دی هم یو سپری دی، زه هم د دوی تقلید صحیح نه دی. همدارنگه علامه شامي حنفي ليکي:

اذا صح الحديث وكان على خلاف المذهب عمل بالحديث ويكون ذالك مذهبه ولا يخرج مقلده عن كونه حنفيًا بالعمل به فقد صح عن ابي انه قال: اذا صح الحديث فهو مذهبي. (شرح عقود رسم المفتي، لابن عابدين، ۱۹ مخ.)

ژباړه: کله چې حدیث صحیح شي او د مذهب مخالف وي، نو په حدیث عمل کېږي او دا د امام صاحب مذهب هم دی او په دې سره د امام صاحب مقلد له تقلیده نه وزي، ځکه امام صاحب ویلي دي: کله چې حدیث صحیح شي، هماغه زما مذهب دی. همدارنگه وړاندې ليکي:

فاذا ظهر له صحة مذهب غير امامه في واقعة لم يجز له ان يقلد امامه. (شرح عقود رسم المفتي، ۲۴ مخ)

د تقلید حقیقت ۱۷

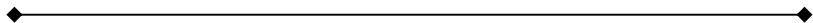
ژباړه: که یو چا ته په یوه واقعہ کې له خپل امام پرته د بل امام مذهب پر حق و برېښي، نو ده ته روا نه ده چې د خپل امام تقلید وکړي.
د دغو ټولو خبرو او دلایلو تر لوستلو وروسته که مقلد ډاډمن نه وي، نو بیا مورد ده په اړه هغه خبره کوو چې علامه عبدالحی لکهنوي حنفي کړې ده:

قد تعصبوا فی الحنفیة تعصبا شدیداً و التزموا بما فی الفتاوا التزاما شدیداً و ان وجدوا حدیثاً صحیحاً و اثرأ صریحاً علی خلافه و زعموا انه لو کان هذا صحیاً لاخذ صاحب المذهب ولم یحکم بخلافه و هذا جهل منهم. (النفع الكبير، ۱۴۵ مخ)

ژباړه: د احنافو یوه ډله په سخت تعصب اخته ده او په ډېره کلکه د فتاواوو په کتابونو پورې نښتي دي، که دوی کوم صحیح حدیث او یا اثر پیدا کړي چې د دوی د مذهب مخالف وي، نو وایي: که دا حدیث صحیح وای، امام صاحب به ارومرو له دې سره سمه فتوی ورکولای، د هغه پر خلاف به یې پرېکړه نه کوله او دا د دوی ناپوهي ده.

د تېرو شویو امامانو مذهب:

شاید اوس د یو چا په ذهن کې دا خیال پیدا شي چې که د تقلید په اړه د دغو سترو شخصیتونو دا نظر او فتوا وي، نو هغوی ولې تقلید کاوه؟!
نوراشئ اوس زه دا درته ووايم چې هغوی تقلید کاوه، که نه؟ په یاد ولرئ چې کله زه وایم فلاني حنفي، یا مالکي، یا شافعي او یا حنبلي، نو د دې مطلب دا نه دی چې هغه تقلید کاوه، بلکې هر یو له خپل دلیل او اجتهاد سره سم روان و. که څوک دا پوښتنه وکړي چې بیا نو حنفي ولې بلل کېږي؟ نو ځواب یې دا دی: د دوی د استدلال ډول او استنباط شکل عین هغه ډول و لکه د دوی د مشرانو او استادانو، ځکه نو دوی ته حنفي ویل کېږي. دا مطلب یې نه دی چې دوی په هر څه کې تقلید کاوه.

د تقلید حقیقت ۱۸

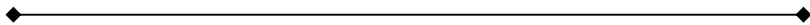
مثلاً د امام ابوحنیفه رحمه الله لوی شاگردان امام ابویوسف او امام محمد رحمهما الله وو او دوی په دې معنا حنفيان وو چې دوی په هغه مکتب کې زدکړې کړې وې، چې مشر او مؤسس یې امام ابوحنیفه رحمه الله وو. په دې معنا حنفيان نه وو چې دده تقلید یې کاوه، ځکه د مقلد لپاره په هېڅ صورت دا روا نه ده چې د خپل امام خبره رد کړي.

سره له دې چې امام ابویوسف او امام محمد رحمه الله په درې ثلثه مسایلو کې له خپل استاد سره مخالفت کړی دی. همدارنگه د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمهم الله له فکري مکتب سره تړاو درلودونکي هم دوی ته منسوبېږي، خو مقلدینو یو هم نه دی معاف کړی، د هر یوه په غاړه کې یې د تقلید رسی وراچولې ده، آن شاگردان یې هم د خپل استاد مقلدین بللي دي. حال دا چې په هغوی کې یوه هم نه ځان حنفي، نه مالکي، نه شافعي او نه حنبلي بللی دی، او که هغه مسایل راغونډ کړل شي چې دغو شاگرانو له خپلو استادانو سره پکې مخالفت کړی، نو یو لوی کتاب ترې جوړېدای شي. تاسو پخپله وگورئ! مقلدین چې کوم ښاغلي د حنفي یا شافعي په نوم یادوي، هغوی د خپل ځان په اړه څه لیکي؟! علامه شامي لیکي:

الأئمة الشافعيه كالقفال والشيخ ابن علي والقاضي حسين رحمهم الله كانوا يقولون لسنامقلدين للشافعي بل وافق راينارايه ويقال مثله في اصحاب ابي حنيفة رحمه الله مثل ابي يوسف ومحمد رحمهما الله بالاولى وقد خالفاه في كثير من الفروع. (عقود رسم المفتي، ۲۵ مخ)

ژباړه: شافعي امامانو لکه: قفال، شيخ ابن علي او قاضي حسين ويلي؛ موږ د امام شافعي رحمه الله مقلدین نه يو، بلکې زموږ رايه د هغه له رايې سره برابره شوې ده او د امام ابوحنيفه رحمه الله د اصحابو امام ابویوسف او امام محمد رحمهما الله په اړه همداسې ويل کېدای شي، ځکه هغوی په ډېرو مسایلو کې له امام صاحب سره مخالفت کړی دی.

همدارنگه امام طحاوي رحمه الله هم په کتاب الآثار کې د امام صاحب ډېر مسایل رد کړي دي.

قال الطحاوي لابن حربويه لا يقلد الاعصبي او غبي. (عقود رسم المفتي، ۲۶ مخ)
ژباړه: امام طحاوي ابن حربويه ته وييلي چې تقلید يا متعصب کوي او يا غبي.
همدارنگه د روح المعاني ليکوال علامه الوسي حنفي ليکي:

ان كان للضلالة اب فالتقليد ابوها. (روح المعاني، لومړی ټوک، ۹۷ مخ)
ژباړه: که گمراهي پلار ولري، نو تقلید يې پلار دی.

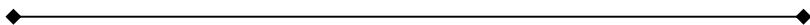
همدارنگه امام نووي شافعي رحمه الله چې په منځلاريتوب کې يوه بېلگه وه، د
امام شافعي رحمه الله ډېر هغه مسایل چې د صحيحو احاديثو مخالف وو، رد کړي او
صحيح احاديث يې خپل مذهب گرځولي دي. پخپله د النووي المجموع وگورئ او
ليکلي يې دي چې همدا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی، ځکه د امام شافعي رحمه
الله ويناده: اذا صح الحديث فهو مذهبي. يعني صحيح حديث زما مذهب دی.

خو د اوسنيو احنافو په اند چې څوک د امام صاحب قول پرېږدي، په صحيح
حديث عمل وکړي، نو هغه له سمې لارې اوږي. د سپکو-سپورو لايق گرځي او په دې هر
څوک ښه خبر دی. پر دې سربېره لوی ظلم دا دی چې صحيح حديث په ناسمو تاويلونو د
خپل مذهب تابع کوي. د ايمان غوښتنه خو دا ده چې مذهب د صحيح حديث تابع شوی
وای.

رسول اکرم ﷺ وايي:

لا يؤمن احدكم حتى يكون هواه تابعاً لما حئت به. (رواه البغوي في شرح السنة
والنووي في اربعينه وقال هذا حديث حسن رقم الحديث ۴۱ وهو صحيح معنا)
ژباړه: په تاسو کې هېڅوک تر هغو مومن نه دی چې نفسي غوښتنې يې زما د
راوړي دين تابع نه شي.

پر دې لوی جرم د احنافو سترو علماوو هم اقرار کړی چې په هغوی کې يو مولوي
اشرف علي تهانوي هم دی، نوموړی ليکي:

د تقلید حقیقت ۲۰

خینی مقلدین خپل امامان له تېروتنې معصوم او د هغوی پیروي فرض بولي او په دې باور دي چې که څه هم د امام صاحب قول هر څومره د صحیح حدیث مخالف دی، دلیل یې له قیاس پرته بل شی نه دی. بیا هم په حدیث کې ډېرې نیمگړتیاوې راباسي او په ډېرو لیرو تاویلونو سره هغه حدیث ردوي، خود امام قول نه پرېږدي. داسې تقلید حرام او د الله ﷻ دې قول مصداق دی:

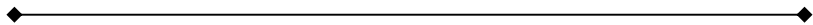
اتخذوا اجارهم ورهبانهم اربابامن دون الله. (فتاویٰ امدادیه، ۴ جلد، ۹۰ صفحه)
یعنې دوی خپل علماء او پوهان له الله ﷻ پرته په ربوبیت نیولي وو.

د قران کریم او نبوي احادیثو پر خلاف د علامه کرخي حنفي له خوا د اصولو جوړول

قرآن کریم او نبوي احادیث د بېخایه تاویلونو په مټ د خپل مذهب تابع کول د احنافو اساسي اصول دي، آن ځینو حنفي علماوو ویلي: کوم آیت یا حدیث چې زموږ د مذهب مخالف وي، هغه آیت یا حدیث منسوخ دی.
وگوره! دوی لیکي:

ان کل آیت تخالف قول اصحابنا فانها تحمل علی النسخ او علی الترجیح والاو لی
تحمل علی التأویل من جهة التوفیق. (اصول الکرخي، ۸ مخ)
ژباړه: هر آیت چې زموږ د مذهبي علماوو له قوله مخالف وي، هغه یا منسوخ دی یا به پر ترجیح حمل کېږي او بنه خبره داده چې تاویل پکې وشي، ترڅو زموږ د مذهب او آیت تر منځ توفیق راشي.
بل ځای لیکي:

ان کل خبریجی بخلاف قول اصحابنا فانه یحمل علی النسخ او علی انه معارض بمثله.
(اصول الکرخي، ۲۹ مخ)

د تقلید حقیقت ۲۱

ژباړه: هر هغه حدیث چې زموږ د مذهبي علماوو د قول پر خلاف وي، هغه به یا پر نسخه او یا پر دې حمل کېږي چې په مقابل کې یې بل داسې حدیث شته چې زموږ تائید کوي.

د مکې مشرکینو هم رسول اکرم ﷺ ته عین همدا ډول اصول وړاندې کړي وو او ورته ویل به یې:

د قرآن کومه برخه چې زموږ د عقایدو مخالفه ده، هغه منسوځه کړه، بیا دې خبره منو او ایمان درباندي راوړو. اعاذنا الله من مثل هذا التحريف

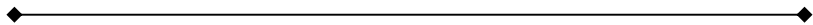
پر ملائکو د تقلید تور لگول

اوس خپل اصلي بحث ته څو چې په هغه کې میر محمد صاحب شیطان لومړی غیر مقلد بللی، نوموړی لیکي:

کله چې ادم عليه السلام د خپل وخت خلیفه یا امام اعظم شو، نو ملائکو یې تقلید وکړ چې د ادم د مقلدینو په نوم مشهوره شوي او دوی لومړني مقلدین وو. په اول ځل چې چاله تقلیده تېښته وکړه هغه شیطان وو، عین په همدې ډول په محمدي امت کې د امام اعظم رحمه الله له تقلیده د تنبهد وونکو نوم غیر مقلدین دی چې د ابلیس لعین پیروي او تقلید په خوښي خپلوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقلیده تنبتي. احناف د امام اعظم رحمه الله مقلدین دي او د ملائکو په شان د خپل ستر امام په تقلید ویاړي د نوموړي د خبرې خلاصه دا شوه چې د امام اعظم تقلید نه کوونکی یا شیطان او یا د هغه یار دی، خو څوک چې د هغه تقلید کوي، هغه یا فرشته او یا د هغوی پر لار روان دی.

ځواب: لومړی خبره دا ده چې تا ادم عليه السلام خلیفه یا امام اعظم بللی، نو ته یو ځل دا ووايه چې خلیفه څه ته وایي؟!.

الخلیفة: الامام الذي ليس فوقه امام. یعنی خلیفه هغه امام ته وایي چې ترده پورته بل امام نه وي، نو تا په کوم دلیل امام ابوحنیفة رحمه الله امام اعظم کړ؟ ایا د هغه په حق

د تقلید حقیقت ۲۲

کې کوم قرآني آيت نازل شوی دی چې دی امام اعظم دی؟ لکه ابراهيم عليه السلام ته چې الله تعالى ويلي دي:

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا. (البقرة، ۱۲۴ آية)

يعني الله تعالى وويل: زه تا خلكو ته امام ټاڪم.

اوس چې تا ابو حنيفه رحمه الله لوی امام كړي، نو څرگنده شوه چې ته د ادم عليه السلام امامت نه مني او په دې سره ته د ابليس ملگري او غير مقلد شوي.

نوموړي عالم بيا ليكلي چې فرشتو د ادم عليه السلام تقليد وكړ او د ادم عليه السلام د مقلدينو په نوم مشهورې شوې حيرانې ده، دعوه خود فاضل او حكيم كوي، خودومره ستره تيروتنه دې كړې چې د علم او پوهې جنازه دې ښځه كړې ده. ته په دې هم خبر نه يې چې الله تعالى ادم عليه السلام د ځمكې لپاره د خليفه په حيث رالېږلی و، نه د اسمان لپاره؛ چې ملائكتي هم د دوی په تقليد او اطاعت مكلفي وې. داسې معلومېږي چې ته د قرآن كريم په تفسير هم خبر نه يې، نو دې آيت ته وگوره!:

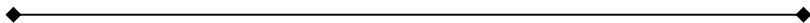
إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً. (البقرة، ۳۰ آية)

يعني هغه وخت درياد كړه چې ستا رب ملائكو ته وويل: زه په ځمكه كې خليفه پيدا كوم.

د تفسير جلالين ليكوال د دې آيت په تفسير كې ليكي: يخلفني في تنفيذ احكامي فيها وهو آدم. (تفسير جلالين، ۸ مخ)

يعني دی به په ځمکه کې د احكامو په پلي كولو کې زما خليفه وي او هغه ادم عليه السلام دی.

بله خبره دا ده چې تا ادم عليه السلام د ملائكو امام بللی، سره له دې چې ادم عليه السلام د فرشتو امام نه و، لكه په پورتنې آيت سره چې ثابت شوه. فرشتو چې ادم عليه السلام ته كومه سجده كړې وه، هغه د الله تعالى په امر وه؛ نه د ادم عليه السلام په امر. ته د تقليد په نشه كې دومره بې سده

د تقلید حقیقت ۲۳

شوی یې چې د فرشتو په غاړه کې دې هم د تقلید رسی وراچولې ده او وړاندې دې موسی عليه السلام د خضر عليه السلام مقلد بللی دی. یعنې فرشتې هم مقلدې دي، انبیاء کرام هم، خو امام یوازي ابو حنیفه رحمه الله دی.

د حیرانتیا خای خو دا دی چې کله یو څوک امام ابو حنیفه رحمه الله ته مقلد ووايي، نو پر تاسو بده لگېږي، خو پخپله مو له فرشتو نیولې تر انبیاء و ټول مقلدین کړي دي.

او بیا دې وړاندې لیکلي چې فرشتې لومړنۍ مقلدینې شوې، نو پوښتنه دا ده چې ملائکې چا د آدم عليه السلام مقلدینې وبللې، تاسو؛ که الله ﷻ او یا رسول اکرم ﷺ؟ که تاسو یاست، نو ستاسو خبره خو هېچا ته حجت نه ده، ځکه نو مور هغه څه درته وایو چې الله ﷻ یې امر راته کړی دی:

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آیه)

یعنې که تاسو رښتیا وایاست، نو دلیل مو راوړئ. بیا مو ویلي چې له دې تقلیده تښتېدونکې ابلیس و، نوزه وایم آدم عليه السلام شیطان ته هېڅ حکم نه و کړی چې ده یې اطاعت کړي وای او دا ستاسو علمي خیانت دی چې وایاست: ابلیس د آدم عليه السلام له اطاعته تښتېدی، بلکې ابلیس د الله ﷻ له اطاعته تښتېدلی و.

قرآن کریم وگوره؛ نوبه درته څرگنده شي چې ستا خبره تر کومه خایه کره ده؟! الله ﷻ خو وایي: (فسق عن امر به) یعنې شیطان د خپل رب د امر له منلو سرغړونه وکړه. او که ستا د عوه دا وي چې یو چا ته سجده کول د هغه تقلید او اطاعت وي، نو دا د عوه دې هم بېخایه ده، ځکه د یوسف عليه السلام په اړه ویل شوي: (وخرأله سجدا) یعنې یوسف عليه السلام ته د هغه مور وپلار او وروڼو ټولو سجده وکړه، خو له دې سره-سره هېچا نه دي ویلي چې یعقوب عليه السلام له خپلو زامنو سره یو خای د یوسف عليه السلام مقلد و. فافهم ولا تکن من الغافلين

الضالین

د میر محمد له خوا شیطان لومړی غیر مقلد بلل

نوموړې لیکې چې په تاریخ کې شیطان لومړنی غیر مقلد و. دی خپله دا ادعا داسې بیانوي:

باید پوه شې چې شیطان لومړنی شخص و چې په ډاگه یې د نه تقلید لار خپله کړه او هغه له دې امله چې د الله ﷺ حکم یې ونه مانه او د خپلو نفسي غوښتنو پیروي یې وکړه.

راشئ قرآن کریم ته غور شو چې هغه څه وایي؛ ایا هغه د الله ﷺ اطاعت وکړ او که یې د خپلو نفسي غوښتنو تقلید؟!

الله ﷺ وایي: (فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ) یعنې شیطان د خپل رب له امره سرغړونه وکړه. معلومه شوه چې شیطان د خپل رب په نه اطاعت کولو گمراه شوی، بلکې تر هر چا لوی گمراه دی.

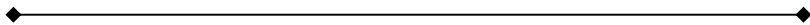
بل خای الله ﷺ وایي:
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ.

ژباړه: څوک تر هغه چا ډېر بې لارې یا گمراه دی چې له الهي هدایت پرته یې د خپلو نفسي غوښتنو پیروي کړې وي؟!

بل خای الله ﷺ وایي:
أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ.

یعنې تا هغه سپړی ونه لید چې خپل خواش یې الله وگرز او او الله ﷺ له پوهې سره-سره بې لارې کړي.

له دغو دلایلو څخه موږ ته د ورځې په څېر جوتنه شوه چې شیطان لومړی کس و چې د خپلو نفسي غوښتنو پیروي یې وکړه، د هغو مقلد شو او په عامه توگه د یوه رانده مقلد په توگه راڅرگند شو.

د تقلید حقیقت ۲۵

احنافو ته هم مور هغه نصیحت کوو، چې الله ﷺ ټول انسانیت ته کړې دی او هغه دا چې:

اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آیه)

ژباړه: د هغه څه پیروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا درته نازل کړل شوي، له هغه پرته د نورو ولیانو پیروي مه کوئ، په تاسو کې پند اخیستونکي ډېر کم دي بل خای الله ﷺ وايي:

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ. (الشورى، ۱۰ آیه)

ژباړه: په کوم شي کې چې تاسو اختلاف کړی، د هغه فيصله الله ﷺ ته وسپارئ! بل خای الله ﷺ وايي:

وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِن قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ.

(المائدة، ۷۷ آیه)

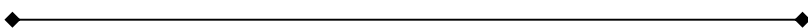
ژباړه: د هغه قوم پیروي مه کوئ چې وړاندې بې لارې شوی، نور یې هم ډېر بې لارې کړي او له سمې لارې اوښتي دي بل خای الله ﷺ فرمایي:

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ.

(البقرة، ۱۲۰ آیه)

ژباړه: که دې وروسته تر هغه چې علم درکول شو، د دوی د هوا پیروي وکړه، نو نه الله ستا دوست او نه مرستندوی دی.

دا خبره خو د ورځې په څېر څرگنده وه چې ادم ﷺ ته سجده کول د الله ﷻ امر و، خو ده له دې سره-سره هغه ونه مانه او د خپلې نفسي غوښتنې پیروي یې وکړه.

د تقلید حقیقت ۲۶

میرمحمد صاحب وایي مقلدین د ملائکو او غیرمقلدین د شیطان په څېر دي اوس تاسو وویاست چې ایا مقلدین د ملائکو په څېر دي، که د هغه شیطان په څېر چې تر هر څه وړاندې یې د خپل نفس تقلید وکړي؟! .

میرمحمد صاحب وړاندې لیکي: غیرمقلدین د شیطان تقلید په خوشحالی کوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقلیده تېستی.

زه وایم مقلدین په ډېرې خوشحالی د شیطان تقلید کوي، خو د هغه چا له تقلیده تېستی چې الله ﷻ د ټول امت امام اعظم، بلکې امام الانبیاء ګرځولی دی. د هغه د پیروي امر یې کړی او د دې شاهدي پخپله قرآن ورکړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا. (لقمان، ۲۱ آیه)

ژباړه: کله چې دوی (کفارو) ته وویل شي؛ هغه څه ته راشئ چې الله نازل کړي، دوی وایي موږ د هغه څه پیروي کوو چې پلرونه مو پرې موندلي دي.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَىٰ الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا.

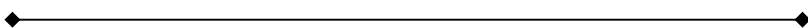
(المائدة، ۱۰۴ آیه)

ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل کړي (کتاب) او د رسول (احاديثو) ته راشئ، دوی وویل: موږ ته هغه څه کافي دي چې خپل پلرونه مو پرې پيدا کړي دي.

نو راشئ موږ له الله ﷻ څخه سوال کوو چې څوک ستا د نبی پرېکړه نه مني، د امام په قول پورې تېستی وي، ستا په احاديثو تر هغو عمل نه کوي چې د امام ابوحنيفه رحمه الله ټاپه نه وي پرې لگېدلې او د هغه له رایې سره موافق نه وي، نو ایا دا سرې د رسول الله ﷺ پیروي کوي، که د شیطان؟.

الله ﷻ وایي:

فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ. (القصص، ۵۰ آیه)

ژباړه: که دوی ستا خبره ونه منله، نو پوه شه چې دوی د خپلو خواهشاتو پیروي کوي.

څرگنده شوه چې مقلدین له ډېره وخته په دې زړه ناروغي اخته دي چې هر وخت دوی قرآن او سنت ته راوبلل شي، نو دوی مخونه ترې اړوي او د خپل عمل په استدلال کې نیکه گان او پلرونه وړاندې کوي. الله ﷻ هم موږ ته د داسې کسانو په اړه خبرداری راکړې چې که دوی د محمد ﷺ خبره ونه منله، نو باور وکړئ چې دا خلک یوازې د خپلو نفسي غوښتنو په طلب کې سرگردان او لالهاند دي.

د مولوي عبدالغني جابروي او مولوي محمدولي دروېش یوه شبېه او د هغې ځواب

مولوي عبدالغني جابروي صاحب پخپل کتاب اغراض جلالین کې د دې آیت: (خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ) په تشریح کې لیکي: شیطان لومړنی هغه کس و چې تقلید یې پرېښود، بیا په استفهامي ډول وايي: که هغه مقلد و، نو تاسو وایاست چې د چا مقلد و؟ نو چې د هغه مقلد والی نه شی ثابتولای، څرگنده شوه چې هغه غیرمقلد و!!!

همدا دعوه مولوي محمدولي دروېش صاحب پخپل کتاب (ایا د جنازې په لمانځه کې د فاتحې ویل سنت دي؟) هم کړې ده.

که څه هم د میر محمد صاحب د ځواب په ترڅ کې د دواړو ځواب شوی دی، خو بیا هم اړینه گڼم چې دوی ته پخپل انداز ځواب ورکړم.

ځواب: لکه څنګه چې ستاسو دعوه ده چې شیطان لومړنی غیرمقلد و، نو زموږ دعوه دا ده چې ملائکې لومړنۍ غیرمقلدې وې. که تاسو وایاست چې نه هغوی مقلدې وې، نو ووايه د چا مقلدې وې؟ نو که تاسو د ملائکو تقلید هېڅکله نه شی ثابتولای، نو ومنئ او ایمان راوړئ چې ملائکې غیرمقلدې وې او دلیل یې د الله ﷻ دا قول دی: (اِنَّی

جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً) ځکه په دې آیت کې الله ﷻ ویلي چې زه په ځمکه کې خلیفه پیدا کوم، داسې یې نه دي ویلي چې په آسمان کې خلیفه پیدا کو.

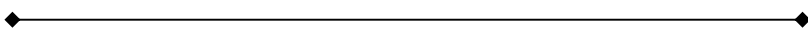
د تقلید او اتباع توپیر

وړاندې تر دې چې د میر محمد صاحب د یوې بلې هغه شهبې ځواب ورکړم چې په هغې کې یې هڅه کړې چې موسیٰ عليه السلام د خضر مقلد کړي. اړینه گڼم چې د تقلید او اتباع تر منځ توپیر واضح کړم.

د تقلید تعریف مو وړاندې په پوره تفصیل سره په څو پاڼو کې ذکر کړ، چې لنډه حاصل یې دا و چې له دلیل پرته د یو چا خبره منل، خو د بنوري ټاون د مدرسې استاد او مفتي بناغلی محمد ولي دروېش پر ضد ولاړ دی او وايي د اتباع او تقلید تر منځ هېڅ توپیر نشته، بلکې دواړه د یوه شي دوه نومونه دي، ځکه په قرآن کریم کې د تقلید لپاره د اتباع لفظ هم کارول شوی دی، لکه چې وايي: (فَاتَّبِعُوا أَمْرًا فَرَعُونَ) یعنې هغوی د فرعون د حکم اتباع وکړه، همدارنگه په یو بل ځای کې وايي: (قَالُوا بَل نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا) یعنې موربه د هغه څه پیروي کوو چې خپل پلرونه مو پرې موندلي دي. نو څرگنده شوه چې تقلید اتباع ده او هېڅ توپیر نه لري.

ځواب: لومړۍ خبره دا ده چې میر محمد صاحب د امت ټول علماء حنفي او که غیر حنفي دي، دروغجن بللي، ځکه هغوی د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی او تقلید یې غندلی دی.

یو ځل بیا د دې مضمون لومړنیو برخو ته پاملرنه وکړئ او بیا وړاندې لار شئ! زموږ د دوه همدا ده چې تقلید سراسر غلط کار او ضلالت دی، خو ستا د پوهاوي لپاره یو څو خبرې کوم.

په التوضیح والتلویح کې وايي: فالمعرفة ادارک الجزئيات عن دليل فخرج التقليد.
(التوضیح والتلویح، ۱۱ مخ)

يعني په دليل سره د جزئياتو درک ته معرفت وايي، نو په دې سره تقليد ووت،
(خکه هلته د دليل پېژندنه نه وي).

همدارنگه امام شافعي رحمه الله هم تقليد جهل او ناپوهي بللې او ويلي يې دي:
وبالظن والتقليد لا يحصل العلم والمعرفة. (فقه الاكبر، ۷ مخ)
په گمان او تقليد علم او معرفت نه حاصلېږي.

بيا وړاندې وايي: (وذلك لا يكون علما) تقليد پوهه نه، بلکې ناپوهي ده.
همدارنگه د امام احمد بن حنبل رحمه الله وينا ده:

لا تقليدني ولا تقليد مالكا ولا الشافعي ولا الاوزاعي ولا الثوري وخدمن حيث اخذوا.
(الاعلام، ۲ ټوك، ۳۲ مخ)

ژباړه: مه زما، مه د مالک، مه د شافعي، مه د اوزاعي او مه د ثوري تقليد کوه، ته
هم له هغه ځايه اخذ کوه له کومه ځايه چې دوی کړی دی.

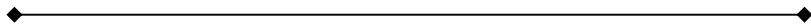
همدارنگه علامه الوسي حنفي هم تقليد گمراهي بللې او ليکلي يې دي: ان كان
للضلالة فالتقليد ابوها. (روح المعاني، لومړی ټوك، ۹۷ مخ)

يعني که گمراهی پلار درلودای، تقليد به يې پلار وای.

همداراز علامه طحاوي حنفي رحمه الله ليکي: لا يقلد الا عصبى او غبي.

يعني له متعصب او سخت ناپوه پرته بل څوک تقليد نه کوي. (عقود الرسم
المفتي، ۲۷ مخ)

داسې ښکاري چې مفتي محمد ولي صاحب په قرآن پوهنه کې تر خپلو امامانو يو
قدم وړاندې تللی او يا کېدای شي دغو علماوو له غير مقلدينو سره مينه درلوده چې له
همدې امله يې تقليد غندلی دی.

د تقلید حقیقت ۳۰

په هر حال؛ دا خو ستاسو کورنۍ لاندې ده، مور نه پوهېږو چې څوک رښتیني او څوک دروغجن دی؟! مگر اوس تحقیقي ځواب ته غوږ شه!

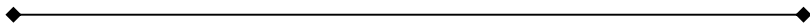
بناغلي مفتي محمد ولي ته به ووايم چې يا خو په عربي ژبې دود نه پوهېږي، يا عارفانه تجاهل کوي او يا غواړي عوام تېرباسي. بېشکه په قرآن کریم کې د تقلید لپاره د اتباع لفظ کارول شوی، له دې نو دا ولې لازمه شوه چې تقلید او اتباع یوشی دی؟ راشه وگوره په قرآن کریم کې د سمک ماهي لپاره د لحم لفظ کارول شوی دی، همدارنگه په قرآن کریم کې د مدینې (بنار) لپاره د قریه (کلي) لفظ استعمال شوی دی، نو ایا په دې سره ماهي او غوښه، بنار او کلی سره یو شول؟ نه؛ هېڅکله نه!

راشه! زه دې د عربي ژبې په ځینو داسې الفاظو خبر کړم چې په یوه وخت کې د څو معناوو لپاره استعمالېږي. ځینې وختونه خو یو لفظ د خپل ضد لپاره هم استعمالېږي. د قرء لفظ وگوره په عربي کې د حیض او طهر دواړو لپاره استعمالېږي. ایا اوس ته دا وایي چې حیض او طهر یوشی دی او د دواړو ترمنځ هېڅ توپیر نشته؟ همدارنگه مولی لفظ په عربي کې د بادار لپاره هم استعمالېږي او د مریي لپاره هم. همدارنگه جاریة په عربي کې کښتۍ ته هم وایي او مینځې ته هم. همدا ډول عین په عربي کې سترگې ته هم وایي، چینی ته هم او سرو زرو ته هم.

زما په اند د مفتي صاحب د پوهېدو لپاره دا څو بېلگې بس دي. ایا اوس به هم مفتي محمد ولي صاحب دا وایي چې مالک، مریي، کښتۍ، مینځه، سترگه، چینه او سره زریوشی دی؟!!

حقیقت دا دی چې د ځای په بدلون د لفظ په معنا کې هم بدلون راځي، لکه څرنگه چې د مریي لپاره د مولا د لفظ په کارېدلو له هغه مالک او له مالک مریي نه جوړېږي، همدارنگه د تقلید لپاره د اتباع په کارېدو تقلید د رسول اطاعت نه، بلکلې هماغه تقلید دی.

هو! دا یوه خبره شته چې د دواړو بنسکاره بڼه سره ورته ده، خو په حقیقت کې د دواړو ترمنځ د ځمکې او آسمان توپیر دی. لکه څنگه چې د ابو او بولو بنسکاره بڼه یوه

د تقلید حقیقت ۳۱

ده، خو په حقیقت کې یو پاک او بل ناپاک دی. له همدې امله ټولو امامانو رحمهم الله له دې ناپاکۍ څخه د ځان پر ژغورنه ډېر ټینګار کړی دی. راشه وگوره! په دې دعوه کې یوازې زه نه یم، بلکې ډېرو مخکینیو علماوو هم د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی دی. د (التقلید و احکامه) کتاب لیکوال سعد بن عبدالعزیز الششري لیکي:

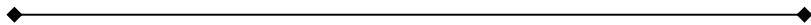
التقلید التزام المكلف مذهب غیره بلا حجة. اما الاتباع فهو ثابت علیه حجة. وممن قال بذلك ابن خويذ منداد، وابن عبدالبر، وابن القيم، والشاطبي وغيرهم. (جامع بیان العلم، ۲ ټوک، ۱۴۳۲ مخ. الاعتصام ۳۴۲ مخ. اعلام الموقعین، ۲ ټوک، ۱۸۲ مخ) ژباړه: تقلید پر ځان له دلیل پرته دیو چا د مذهب التزام دی. اتباع د هغه څه نوم دی چې دلیل ولري دا توپیر ابن خويذ منداد، ابن عبدالبر، ابن القيم، امام شاطبي او نورو بیان کړی دی.

همدارنگه امام ابن عبدالبر رحمه الله پر دې د امت د علماوو اجماع نقل کړې او وایي:

اجمع الناس على ان المقلد ليس معدودا من اهل العلم وان العلم معرفة الحق بدليله، فان الناس لا يختلفون ان العلم هو المعرفة الحاصلة عن الدليل وامابدون الدليل فانما هو التقليد. (اعلام الموقعین، لومړی ټوک، ۱۷ مخ. مختصر جامع بیان العلم وفضله باب فساد التقليد ونفيه، ۲۹۲-۳۰۴ مخونه)

ژباړه: خلکو پر دې اتفاق کړی چې مقلد د علماوو په ډله کې نه شي شمېرل کېدای، ځکه علم هغه دی چې حق په دلیل سره وپېژندل شي، له همدې امله خلکو په دې کې هېڅ اختلاف نه دی کړی چې علم هغه معرفت دی چې له دلیل حاصل شي او له دلیل پرته هغه تقلید دی.

همدا وجه ده چې ترننه هېچا د رسول اکرم ﷺ د اتباع تعريف په تقلید سره نه دی کړی. که مو باور نه کېږي نو د هر مفسر تفسیر، په عربي وي؛ که په بله ژبه، د مقلد وي، که د غیر مقلد، درواخلی او وگورئ چې هېچا هم د اتباع لفظ؛ چې له رسول سره

استعمال شوی وي، په تقلید سره نه دی ترجمه کړی. ځکه اتباع یوازې په رسول پورې خاصه ده او له هغه پرته د بل چا پیروي تقلید دی.

د میر صاحب له لوري موسیٰ عليه السلام د خضر عليه السلام مقلد گڼل

دی لیکي: کله چې د الله ﷻ په امر موسیٰ عليه السلام خضر عليه السلام ته ورغی، نو د مقلدانه ادا بو په پرځای کولو یې وویل:

هَلْ أَتَبِعَكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا.

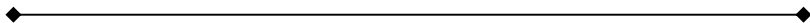
نوموړی یې ترجمه داسې کوي: ایا زه په دې شرط ستا تقلید کولای شم چې ته ما ته له خپل علمه یو څه رشد او هدایت ونښی؟

ځواب: ښاغلی میر محمد صاحب ستاسو د عبارت لومړنۍ برخه له دویمې سره تکرره. تاسو وویل چې موسیٰ عليه السلام د الله ﷻ په امر د خضر عليه السلام حضور ته ورغی، نو ثابته شوه چې د هغه حضور ته د موسیٰ عليه السلام ورتگ د الله ﷻ په امر و، او تاسو باید پوه شئ چې د الله ﷻ په امر کوم کار کېږي، هغه اتباع وي، نه تقلید. تاسو چې په خپلو الفاظو کې د مقلدانه ادا بو د پرځای کولو خبره کړې، دا صرف ضد او عناد دی.

وړاندې په تلو یې د مقلد او متبع دواړه الفاظ کارولي دي، ځکه ده ته معلومه ده چې نبي متبع وي، نه مقلد. نو د دې لپاره چې څوک نیوکه ورباندې ونه کړي، نو له همدې وجې یې د متبع لفظ ذکر کړی دی.

او له دې آیت څخه: هَلْ أَتَبِعَكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا. مقلدانه ادا ب نه، بلکې د زدکړې ادا ب ثابتېږي او آیت پخپله هم پر دې معنی دلالت کوي.

د دې آیت په اړه ډېر مفسرین همدا وایي چې د موسیٰ عليه السلام دا سفر د زدکړې لپاره و، نه د تقلید لپاره، او تا ته همدا اوس-اوس څرگنده شوه چې تقلید او علم دوه متضاد شيان دي.

د تقلید حقیقت ۳۳

د حیرانتیا خبره خو دا ده چې کوم آیت الله ﷺ په قرآن کریم کې د علم د ارزښت لپاره ذکر کړی، له هماغه آیه میر محمد صاحب د تقلید ثابتولو ناکامه هڅه کړې ده.

حقیقت دا دی چې ښاغلي میر محمد صاحب د قرآن کریم په الفاظو کې لاسوهنه نه شوای کولای، نو یې په تفسیر کې لاسوهنه وکړه. د داسې کسانو په اړه الله ﷻ وایي:

وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يَحْرَفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ.

(البقرة، ۵۷ آیه)

ژباړه: د دوی یوه ډله داسې ده چې د الله ﷻ کلام اوري، وروسته تر هغه چې پرې پوه شي، تحریف پکې کوي او دوی پوهېږي.

وروسته لیکي: په دې سره خضر ﷺ موسیٰ ﷺ ته وویل د تقلید او اتباع لار ډېره ستونزمنه ده، ته به تگ پرې ونه کړای شي او د همت په بایللو به د تقلید اداب له لاسه ورکړې او ورته ویې ویل: (انک لن تستطع معی صبرا) یعنې ته زما سره د صبر کولو توان نه لري.

ځواب درنو لوستونکو! تاسو په قرآن کریم کې د میر محمد صاحب څرگنده لاسوهنه ولیده. اوس موږ له ده څخه پوښتنه کوو چې ده خضر ﷺ ته کومې خبرې منسوبې کړې، هغه د قرآن کریم په کوم آیت کې شته، په کوم حدیث کې راغلې دي او که خضر ﷺ په خوب کې درته ویلي دي؟ موږ خو وړاندې داسې فکر کاوه چې مقلدین یوازې په امام ابوحنیفه رحمه الله پسې دروغ وایي، په دې خبر نه وو چې مقلدین په تعصب کې پر انبیاء کرامو او اولیاءو هم دروغ تړي. فلعلنة الله علی الکاذبین

سره له دې چې د خضر ﷺ له خوا موسیٰ ﷺ ته د (انک لن تستطع معی صبرا) ویلو سبب پخپله په قرآن کریم کې موجود دی. هغه دا چې په وړاندې تلو به خضر ﷺ کوم کارونه کوي، هغه ټول د ظاهري شریعت مخالف دي او یو رسول څنگه کولای شي چې د شریعت مخالف کار وزغمي؟ له همدې وجې خضر ﷺ وړاندې لا هغه ته خبرداری ورکړی و، چې ته به زما پر هغو کړنو چې د شریعت مخالفې وي، صبر کوې. دا د هماغې

د تقلید حقیقت ۳۴

کیسې حقیقت دی چې میر محمد صاحب د تقلید جامه وراغوستې وه. د زیات تفصیل لپاره تفسیر ابن کثیر، ۳ ټوک، ۱۵۲ مخ، تفسیر قرطبي له ۱۳ څخه تر ۲۸ پورې، تفسیر فتح القدیر، ۳ ټوک، له ۴۲۵ څخه تر ۴۳۷ پورې، او تفسیر المنیر، ۸ ټوک، ۲۸۹ مخ وگورئ)

وراندي ليکي:

فَلَا تَسْأَلِنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا.

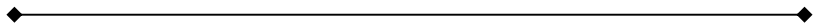
يعني ته تر هغو زما څخه د هېڅ شي پوښتنه مه کوه، خو چې زه پخپله درته ونه وایم.

د امام د تقلید معنی همدا ده چې مقلد له هغه څخه د هېڅ شي پوښتنه نه شي کولای.

خواب: بناغلیه! په دې آیت کې دا څرنگه ثابت شوه چې د دلیل مطالبه نشته؟ هو! دا ثابت شوه چې د دلیل په غوښتنه کې بیره په کار نه ده، لکه د (حتیٰ احدث) لفظ چې همدا معنا افاده کوي. داسې ښکاري چې د تقلید پټی دې پر سترگو داسې غوړ بدلې چې د قرآن په هر ځای کې تقلید درته ښکاري، له دې پرته بل څه نه ویني.

بناغلی میر محمد! د موسیٰ عليه السلام دا واقعه ستا د مذهب مخالفه او زموږ تائید دی. ته لږ قرآن کریم په غور ولوله! او دا خبره له هېڅ عالمه پټه نه ده چې موسیٰ عليه السلام په هر ځای کې له خضر عليه السلام څخه د دلیل غوښتنه کړې ده چې تا دا کار ولې وکړ؟ سورة کهف لږ په دقت ولوله! له دې واقعي څخه موږ دا درس ترلاسه کوو چې که هر کار د شریعت مخالف ولیدل شي، نو دلیل وغورځول، بلکه قرآن کریم موږ په ټینګه همدې دریغ ته هڅوي. لکه چې وايي: وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ. يعني د هغه څه پیروي مه کوه چې په اړه یې علم نه لري. بل ځای الله تعالى وايي: قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي. (يوسف، ۱۰۸ آیه)

ژباړه: ورته ووايه! دا زما لار ده، زه او زما پیروان په پوهه الله ته بلنه کوو.

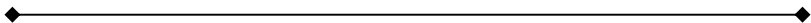
بناغلی میرمحمد صاحب! قرآن کریم خو وایي د دین هېڅ کار له دلیل پرته مه کوئ! او دا کار یوازې د نبی او مجتهد نه دی، بلکې د هر هغه چا دی چې د نبی د پیروي د عوه کوي، ځکه په قرآن کریم کې د (من اتبعني) الفاظ راغلي چې وایي: هر څوک چې د نبی پیروي کوي، د هغه دنده دا ده چې په پوهه او بصیرت سره کار کوي. په ښوونکو پرمخ نه ځي، بلکې په دنیا کې چې هر انسان د دین کوم کار کوي، له هغه څخه د دلیل غوښتنه د قرآن کریم حکم دی.

الله ويلي دي:
 قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ.

یعنې ورته ووايه که تاسو رښتیني یاست؛ دلیل مو راوړئ. درنو لوستونکو! اوس تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې د قرآن کریم امر و منو، که د میرمحمد صاحب؟! میرمحمد صاحب خو وایي تقلید وکړئ، دلیل مه غواړئ او د الله ﷺ وینا ده چې له دلیل پرته عمل مه کوئ! داسې ښکاري چې میرمحمد صاحب له الله ﷺ سره جگړه کوي. د الهي قوانینو ردولو او خپلو کرغېړنو اصولو پلي کولو ته یې ملا تړلې ده.

د اعتبار له لفظ څخه د قیاس معنا اخیستل

ووجوب الاعتباری القیاس حکم مع انه لیس من افعال الجوارح. (التوضیح والتلویح، ۳۲ مخ)
 ژباړه: د اعتبار (قیاس) وجوب د الله ﷺ امر دی، خو سره له دې هغه د بدن د غړو فعل نه دی.

د تقلید حقیقت ۳۶

د احنافو دعوه داده چې الله ﷻ ویلي دي: (فاعتبروا یا اولی الابصار) یعنی قیاس وکړئ، نو له دې آیت څخه معلومه شوه چې قیاس فرض دی. (اصول البزدوي، ۲۵۰ مخ نور الانوار، ۲۲۴ مخ)

اوس راشئ وگورو چې د احنافو دا دعوه تر کومه ځایه رښتینې ده؟ په سورة المؤمنون کې الله ﷻ فرمایي:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً. (مؤمنون، ۲۱ آیه)

یعنی ستاسو لپاره په څارویو کې عبرت دی. که د احنافو له قانون سره سم دلته د عبرت معنا په قیاس وشي، نو مطلب دا شو چې ستاسو لپاره په څارویو کې قیاس دی.

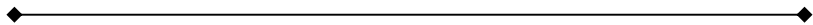
معنا یې دا شوه چې څاروي څه کوي، تاسو هم هغه کوئ. نه په خوراک او څښاک کې څه بندیز شته؛ څه چې موزې غواړي هغه کوئ او نه په واده او نکاح کې، څرنگه چې موزې غواړي نکاوي کوئ. په څه ډول چې له حیواناتو سره څه حساب او کتاب نه کېږي، همدارنگه له تاسو سره هم نه کېږي. زما په اند هېڅ حنفي په دې قیاس عمل نه کوي. په همدې سورة نور کې الله ﷻ وايي:

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ. (النور، ۴۴ آیه)

ژباړه: الله ﷻ شپه او ورځ اړوي-را اړوي بېشکه په دې کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

احناف به دلته قیاس پر چا کوي؟ یقیناً پر شي یې هم نه شي کولای، که یې کوي، نو هم به پر الله ﷻ دروغ وايي. اعاذنا الله من الافتراء علیه په سورة يوسف کې الهي وینا ده:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ. (يوسف، ۱۱۱ آیه) یعنی د دوی په کیسو کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

که دلته هم د عبرت له لفظه د قیاس معنا واخیستل شي، نو مطلب دا شو چې لکه څنګه چې د یوسف عليه السلام وروڼو خپل کشر ورور څاه ته وغورځاوه، تاسې هم له خپلو کشرانو وروڼو سره همدا چلند کوئ او لکه څنګه چې هغوی خپل ورور خرڅ کړ، تاسې هم خپل ورور خرڅ کړئ، خو احناف په دې قیاس هم عمل نه کوي. علامه ابن حزم الاندلسي رحمه الله عليه لیکي:

فلم يستح هولاء القوم ان يسموا القياس اعتبارا. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

يعني دا خلک په دې شمېرې هم نه چې پر قیاس د اعتبار نوم ږدي. **ان تَعَجَبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ.**

حيرانوونکې خبره خولادا ده چې وايي:

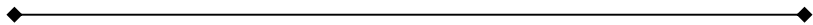
لوعمل بالحديث لانسدباب الرأى. (نورالانوار، ۱۷۹ مخ)

يعني که (د غیر فقيهه صحابي) په حديث عمل وشي، نو د رايې دروازه به بنده شي. علامه ابن حزم الاندلسي رحمه الله لیکي:

ولا علم احد قط في اللغة التي بهانزل القرآن ان الاعتبار هو القياس. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

يعني په کومه ژبه چې قرآن کریم نازل شوی؛ هېچا د اعتبار له لفظه د قیاس معنا نه ده اخیستې.

الله تعالى مود ته د دې لویو آسمانانو او ځمکو په جوړولو کې پر خپل ستر ځواک او ده چې له خپلو دښمنانو سره څه معامله کړې پر هغوی د فکر او تدبیر امر کړی دی، څو مود پوه شو چې الله تعالى پر هر څه قادر دی او ټولې چارې په یوازې ډول پر مخ وړي. څوک چې لږ عقل او شعور ولري؛ هغه په دې پوهېږي چې د عبرت د لفظ معنا قیاس نه ده، ځکه په دې سره قرآن کریم ته د دروغو نسبت کېږي، له دې کبله چې یو ځای هم د عبرت لفظ د قیاس په معنا نه دی استعمال شوی.

د قیاس بنسټ چا کنبېښود؟

زموږ د عوه دا ده چې قیاس شریعت نه، بلکې د الله ﷺ پر نازل کړي شریعت یو تور داغ دی، ځکه په قیاس حلت او حرمت نه ثابتېږي احناف وایي دوی قیاس د حکم مثبت نه، بلکې د حکم مظهر گڼي، یعنې قیاس پر یو شي حکم نه شي کولای، کوم شی چې پت وي هغه خرگندوي.

موږ وایو دا هسې یوه د عوه ده. چېچل د فیل په غاښو کوي، بنکاروي بل څه که قیاس حکم خرگندولای، ثابتولای یې نه، نو بیا ولې سره مختلف کېدل؟ ځکه حکم خو یو وي، نه دوه او موږ وینو چې پر یوه شي څلور-پنځه حکمونه لگول کېږي. په دې سره ثابته شوه چې قیاس مثبت دی، نه مظهر او په دې خبره ښه سر خلاص کړئ چې پر یو شي د حلال او حرام حکم کول دا یوازې د الله ﷺ کار دی. مقربه ملائکه او رالپړل شوی نبی هم د دې واک او اختیار نه لري چې له خپل ځانه یو شي ته حلال او یا حرام ووايي. مجتهد خو بېخي دا کار نه شي کولای. مطلب د حلت او حرمت حق نه کوم نبی ته شته، لکه الله ﷺ چې وایي:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تَحْرِمُ مَا حَلَّ اللَّهُ لَكَ.

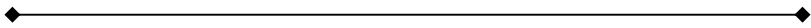
یعنې ای نبی! ولې هغه څه حراموې چې الله ﷺ درته حلال کړي؟! .

او نه کوم مجتهد ته، لکه الله ﷺ چې فرمایي:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتَكُمُ الْكُذْبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لَتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ

الْكَذْبَ. (النحل، ۱۱۶ آیه)

ژباړه: یو شي ته پخپله خوله مه وایاست چې دا حلال او دا حرام دی، خو پر الله دروغ ووتړئ.

چا چې د قیاس په وسیله یو شی حلال او یا حرام گرځولی، هغه ګواکې پر الله دروغ ترلی دي، ځکه د قیاس کولو معنا دا ده چې د دې شي حکم الله ﷺ نه دی نازل کړی، موږ دا حکم پرې کړی دی.
 سره له دې چې الله ﷺ وایي:
 الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ.

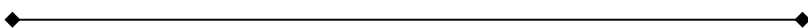
یعنې نن مې ستاسو دین درته پوره کړی.
 حتی الله ﷺ خپل ګران نبي ته هم د قیاس کولو اجازه نه ده ورکړې، بلکې ویلي یې دي:

وَإِنْ أَحْكَمَ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ.

یعنې د دوی پخپلمنځي چارو کې په هغه څه پرېکړه کوه چې د الله ﷺ له خوا درته نازل شوي دي.
 همدارنگه الله ﷺ فرمایي:
 وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ. (المائدة، ۴۴ آیه)

ژباړه: چا چې په هغه څه پرېکړه ونه کړه چې الله ﷺ نازل کړي، هماغه کافران دي.
 په بل آیت کې د (فأولئك هم الظالمون) الفاظ راغلي دي په درېیم آیت کې د (فأولئك هم الفاسقون) الفاظ راغلي دي.
 دا آیتونه بیا-بیا زموږ توجه دې خبرې ته راړوي چې که یو څوک له ځانه او یا د مجتهد له لوري د ناسمې فتوا پر بنسټ پر یو شي د حرام یا حلال مهر لگوي، هغه یا کافر، یا ظالم او یا فاسق دی.

د قیاس د بطلان لپاره همدا بس ده چې اهل القیاس په خپل منځ کې د قیاسونو په کولو سره مختلف دي چې له دې کاره الله ﷺ سخته منعه کړې ده.
 وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ. (آل عمران، ۱۰۵ آیه)

د تقلید حقیقت ۴۰

ژباړه: لکه هغه کسان داسې مه کېږئ چې د واضحو دلایلو تر راتلو وروسته سره مختلف شول.

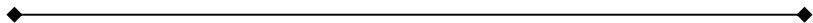
په قیاس کې اختلاف کول پخپله د دې خبرې دلیل دی چې قیاس شریعت نه دی، حکم په شریعت کې اختلاف امکان نه لري، لکه الله ﷻ چې فرمایي:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آیه)

ژباړه: ایا دوی په قرآن کریم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا له خوا وای؛ دوی به ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

په تقلید کې خو خبره تر اختلاف پورې محدوده نه ده، بلکې پر بېلابېلو ډلو وپشل شوي دي چې له دې کاره شریعت په کلکه منعه کېږي ده. د بېلګې په ډول شوافع وایي:

د درېیو وېبستانو په مسح کولو سره د سر مسحه صحیح کېږي.
احناف وایي: که د سر درېیمه برخه مسحه نه شي، اودس نه کېږي.
خو مالیکیان بیا وایي نه؛ د لومړنیو اودس صحیح دی، نه د دویمې ډلې، بلکې ترڅو چې د ټول سر مسحه ونه شي، د هغه اودس نه صحیح کېږي.
دویمه بېلګه: احناف وایي که یو څوک د الله اجل او یا الله اعظم په ویلو نیت وتری، نو د هغه لمونځ صحیح کېږي، خو د شوافعو په اند هغه بې لمانځه دی، خو چې د الله اکبر لفظ ونه وایي، لمونځ یې صحیح نه دی.
د درېیمه بېلګه: احناف وایي د هبې او تملیک په لفظ نکاح صحیح ده، سړی او بنه د دې الفاظو په ویلو مېړه او مېرمن ګرځي. کوم اولاد چې یې وشي، هغه حلال دی او که په دواړو کې یو مړ شي، ژوندی د میراث حق لري.
خو شوافع وایي د نکاح او تزویج له لفظ پرته نکاح نه صحیح کېږي. که دی جماع وکړي، هغه زنا ده. له دې جماع څخه چې یې کوم اولاد وشي، هغه حرام دی او که په دوی کې یو مړ شي، ژوندی د میراث حق نه لري.

د تقلید حقیقت ۴۱

درنو لوستونکو! تاسو ولیدل چې د قیاس د مالکانو په قیاسونو کې څومره د ځمکې او آسمان توپیر او اختلاف دی. په بله وینا د قیاس خاوندان دا ویل غواړي چې الله ﷺ او د هغه رسول ﷺ مور ته نه د او داسه بشپړه طریقه راښوولې، نه د لمانځه او نه د نکاح یا واده؛ چې له امله یې مور قیاس ته اړیو.

سره له دې چې الله ﷺ ویلي دي: (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ) یعنې نن مې تاسو ته ستاسو دین در بشپړ کړي.

همدارنگه فرمایي:

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ

الصَّابِرِينَ. (آل عمران، ۴۶ آیه)

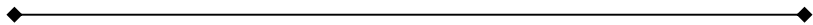
ژباړه: د الله ﷺ او د هغه د رسول اطاعت کوئ، اختلاف مه کوئ، کنه بې زړه به شی، قوت به موله منځه لاړ شي او صبر کوئ؛ بېشکه الله ﷺ له صبر کوونکو سره دی. همدارنگه د رسول اکرم ﷺ وینا ده:

لا تَخْتَلَفُوا فَتَخْتَلِفْ قُلُوبُكُمْ.

یعنې اختلاف مه کوئ، که نه زړونه به مو سره مختلف شي. (نسائي، ۲ ټوک، ۹۰ مخ مستدرک حاکم، لومړی ټوک، ۷۲۵ مخ)

خو په مذهب کې پر پاتېدو او تقلید کولو اختلاف پر مور واجب دی. ارومرو به مور اختلاف کوو، که څه هم څرگند آیت او یا صحیح حدیث زموږ د دریځ مخالف وي. الله ﷺ دې هدایت راته وکړي. آمین!

پورته مو ثابته کړه چې قیاس دین نه دی، ځکه قیاس نه د الله ﷺ امر دی، نه د رسول اکرم ﷺ الله ﷺ خو مور ته وایي:

د تقلید حقیقت ۴۲

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ.

(النساء، ۵۹ آیه)

ژباړه: که مو په یو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته یې وسپاری، که پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لرئ.

دا خو څرگنده خبره ده چې قیاس ته رجوع کول نه الله ﷻ ته رجوع ده او نه رسول اکرم ﷺ ته او الله ﷻ دا هم ویلي چې په وینا او کړنه کې تر الله او د هغه تر رسول مه وړاندې کېږئ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. (الحجرات، ۱ آیه)

ژباړه: اې هغو کسانو چې دوی ایمان راوړئ، تر الله او د هغه تر رسول مه مخته کېږئ.

اساسې خبره دا ده چې رسول اکرم ﷺ هېڅکله نه پخپله قیاس کړی او نه یې صحابه کرامو ته د هغه تربیه او تعلیم ورکړی دی، سره له دې چې الله ﷻ وايي: وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ (۳) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ. (النجم، ۳-۴ آیه)

ژباړه: دی له ځانه خبرې نه کوي، دا نه ده؛ مګر وحې ده چې ده ته وحې کېږي. څوک چې وايي محمد ﷺ له ځانه خبرې کړې دي، د هغوی قول په دې آیت سره مردود دی.

بله خبره دا ده چې دا د رسول اکرم ﷺ د فرمان مخالف کار دی.

عن مالک بن انس رحمه الله يقول: الزم ماقاله رسول الله ﷺ في حجة الوداع (امران ترکمافيکم لن تضلوا ماتمسکتکم بهما کتاب الله وسنة نبيه. (اعلام الموقعين)

له امام مالک رحمه الله څخه روایت دی چې ویلي یې دي: هغه خبره ټینګه ونیسئ چې رسول الله ﷺ په حجة الوداع کې کړې وه، هغه دا چې: ما تاسو ته دوه شيان پرېښيي

د تقلید حقیقت ۴۳

دي، که تاسو په هغوی پسې ټینگ لاس ونیسئ، هېڅکله به بېلارې نه شی، هغه د الله ﷺ کتاب او د هغه د نبي سنت دي.

همدارنگه ابن عبدالبر پخپل کتاب جامع بیان العلم کې نقل کوي چې رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

لاتهلك امتي حتى تقع في المقاييس فاذا وقعت في المقاييس فقد هلكت. (مختصر جامع بيان العلم وفضله ۲۵۰)

يعني زما امت به ترهغو هلاک نه شي چې په قیاسونو کې نه وي واقع شوی، کله چې په قیاسونو کې واقع شي، نو هلاک شو.

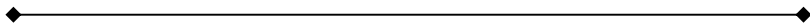
له دې څخه د سپینې ورځې په شان جوته شوه چې د مسلمانانو مرجع صرف قرآن کریم او صحیح نبوي سنت دي، لکه الله ﷺ چې فرمایي:

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ.
(سورة النساء، ۵۹ آية)

ژباړه: که مو په یو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته یې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لرئ.

ټول امت پر دې متفق دی چې د اختلاف پیدا کېدو په صورت کې قرآن او نبوي سنت ته رجوع واجب ده، ځکه دا د قرآن کریم امر دی او ټولو مفسرینو ترې همدا معنا اخیستې ده چې د رسول اکرم ﷺ په ژوند کې ده ته رجوع اړینه وه او د ده تروفات وروسته د ده سنت ته رجوع ضروري ده.

خو راشئ مور. مو له یوه داسې سړي سره آشنا کړو چې په اصولو او فروعو کې د احنافو مرجع دی او د هغه د کتابونو له لوستلو پرته هېڅ حنفي مفتي یا قاضي کېدای نه شي، بلکې یو څوک ترهغو مجتهد کېدای هم نه شي چې د ده کتاب المبسوط یې نه وي یاد کړی، دا سړی د علامه سرخسي په نوم یادېږي.

د تقلید حقیقت ۴۴

وگورئ هغه په دې آیت کې د قیاس ثابتولو لپاره څومره څرگنده لاسوهنه یا تحریف کړې دی پخپل کتاب کې، چې د (اصول سرخسي) په نوم مشهور دی، لیکي:

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ. ان المراد به القياس الصحيح والرجوع اليه عند المنازعة، وفيه بيان ان الرجوع اليه يكون بامر الله وامر الرسول ولا يجوز ان يقال المراد هو الرجوع الى الكتاب والسنة. (اصول السرخسي ۲۱۲۹)

ژباړه: د احنافو دا لوی عالم وايي: په پورتنۍ آیت سره ثابت شوه چې له دې څخه د مخالفت په وخت کې صحیح قیاس ته رجوع کول مراد دي او په دې کې دا ویل شوي چې دا رجوع به د الله او رسول په امر وي او دا خبره ناسمه ده چې له دې څخه مراد قرآن او سنت ته رجوع کول دي.

درنو لوستونکو! دا خبره تر ځمکې او آسمان هم درنه ده چې له قرآن او سنت څخه قیاس مراد شي. دا د دوی دینداري او الهي وېره ده چې د خپل مذهب د اثبات لپاره په قرآن کې له لاسوهنې هم ډډه نه کوي، خو دوی دا خبره له پامه غورځولې چې په قرآن کریم کې په لاسوهنه دوی د یهودو او نصاراوو تقلید کوي، نه د امام ابوحنیفه رحمه الله، چې په اړه یې الله ﷻ په قرآن کریم کې وايي:

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهَا وَتَسْوَأُ حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ. (مائده، ۱۳ آیه)

ژباړه: دوی کلمې له خپله ځایه اړوي او دوی ته چې کوم نصیحت شوی و، د هغه لویه برخه یې هېره کړې ده.

د نسفي تفسیر لیکوال لیکي چې د تحریف مطلب دا دی: (بفسرونه بغير ما انزل) يعنى د نزول خلاف به له ځانه تفسیر کوي. (تفسیر النسفي، لومړی ټوک، ۳۱۲ مخ)

راشئ اوس مو په نورو خطرناکو لاسوهنو خبر کړم. مولوي محمود الحسن دیوبندي چې په شیخ الهند هم پیژندل کېږي، د خپل کتاب په (۱۰۳) مخ کې دا آیت په څرگند ډول تحریف کړی، اصل آیت خو دا ډول دی:

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ.

خو د بناغلي يوازې د تقلید ثابتولو لپاره د (اولی الامر) لفظ پکې زیات کړی او لیکي، له همدې کبله الله ﷻ وایي:

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ.

خو د حیرانتیا خبره دا ده چې ترننه هېڅ حنفي عالم پر هغه نیوکه نه ده کړې. همدارنگه مولوي محمود الحسن دیوبندي په سنن ابي داؤد کې هم لاسوهنه کړې ده. امام ابو داؤد پخپل کتاب کې د (باب من رأى القراءة اذالم يجهر) په نوم یو باب ایښی دی، خو شیخ الهمد دا باب داسې تحریف کړی او لیکلي یې دي: (باب من كره القراءة بفاتحة الكتاب اذا جهر الامام)

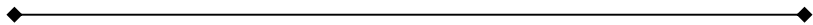
د همدې تحریف د ثابتولو لپاره یو بل تحریف ته مجبور شوی او لیکلي یې دي: دا باب په یو بل ډول هم ثابت دی، (باب من ترك القراءة فيما جهر الامام). حال دا چې په نړۍ کې د ابو داؤد په بله هېڅ نسخه کې له مجتبايي پرته دا عبارت نشته (وگورئ کتاب الردود، ۲۴۱-۲۴۲ مخونه)

همدارنگه شبلي نعماني حنفي له ایمانه د عمل بېلولو لپاره په آیت کې د (واو) پر ځای د (فا) حرف زیات کړی دی او وایي (فا) د وروسته والي معنا ورکوي چې په دې ډول د عمل درجه تر ایمان وروسته شوه.

اصل آیت دا دی:

ومن يؤمن بالله وعمل صالحا. (الطلاق، ۱۱ آية)

یعنې څوک چې پر الله ایمان راوړي او نېک عمل وکړي.

د تقلید حقیقت ۴۶

خو ده داسې تحریف کړې: ومن يؤمن بالله فيعمل صالحا. (وگورئ کتاب الردود، ۲۴۸ مخ)

همدارنگه په کراچي کې اداره القرآن والعلوم الاسلاميه هم په مصنف ابن ابي شيبه کې د تحت السرة لفظ ورزيات کړې دی، خو په دې سره تر نامه لاندې لاس نيول ثابت شي. (مصنف ان ابي شيبه، لومړی ټوک، ۳۹۰ مخ)

حال دا چې د دې ادارې تر وجود وړاندې په دنيا کې د مصنف هېڅ داسې نسخه نه وه چې دا لفظ دې پکې وای.

همدارنگه محمود الحسن ديو بندي صاحب په سنن ابي داؤد کې يو بل حديث چې په هغه کې د (عشرين ليلة) لفظ دی، ده په حاشيه کې هغه په عشرين رکعة سره بدل کړې دی، خو شل رکعته تراوېح ثابتې شي، سره له دې چې تردې وړاندې په ټولو نسخو کې د (عشرين ليلة) لفظ ثابت دی. (وگورئ کتاب الردود، ۲۵۸ مخ) همدا د دغو بزرگانو دينداري او تقوا ده.

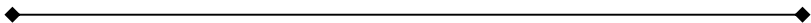
کوم کسان چې په دين کې لاسوهنه او تحريف کوي، د هغوی په اړه الهي فرمان دی:

لَهُمْ فِي الدُّنْيَا حِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ. (المائدة، ۴۱ مخ)

يعني د دوی لپاره په دنيا کې سپکاوی او په آخرت کې ستر عذاب دی. الله ﷻ دې موږ ټول په قرآن کریم او نبوي احاديثو کې له تحريفه وساتي. آمين! اوس راشئ وگورئ د قياس موجد څوک دی او بنسټ يې چا ايښی دی؟ ابليس لعين ته د الله ﷻ وينا ده:

قَالَ مَا مَنَّكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ.

(الاعراف، ۱۲ آية)

د تقلید حقیقت ۴۷

ژباړه: الله وویل: کله چې ما امر درته وکړ؛ څه شي د سجدي له کولو منعه کړې؟
شیطان وویل: زه ترده غوره یم، زه دې له اوره پیدا کړی یم او دی دې له ختې پیدا کړی
دی.

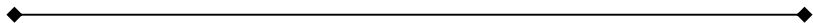
د دې آیت په تفسیر کې عبد الله بن مسعود رضی الله عنه، حسن بصري او محمد بن سیرین
رحمة الله علیهما وایي:

اول من قاس ابليس فاخطأ في القياس فمن قاس الدين برأيه قرنه مع ابليس.

(تفسیر کبیر، ۴ ټوک، ۲۹ مخ. تفسیر قرطبي، ۴ ټوک، ۱۱۰ مخ)

ژباړه: اول قیاس ابلیس وکړ چې پکې خطا شو، نو چا چې په دین کې قیاس وکړ،
الله به یې له شیطان سره ملگری کړي.

په دې ډول ابلیس قیاس وکړ، تېروته او د قیاس کوونکو امام شو. (د زیات
تفصیل لپاره سنن دارمي باب تغیر الزمان وما یحدث فیہ او د امام فخرالدین رازی
تفسیر کبیر وگورئ)

یوازې یو اسلام

۱- الهي وینا ده:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ
بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ. (آل عمران، ۱۹ آیه)

ژباړه: بېشکه د الله په نزد (مقبول) دین اسلام دی، هغو کسانو چې کتاب ورکړل شوی و، تر هغه وروسته اختلاف وکړ چې علم ورکول شو پخپل منع کې د سرکښۍ له کبله څوک چې د الله په آیتونو کافر شي، بېشکه الله چټک حساب کوونکی دی.

۲- بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ. (آل عمران، ۸۵ آیه)

ژباړه: چا چې له اسلام پرته بل دین قبول کړي، نو الله ﷻ به یې ورڅخه قبول نه کړي او دی په آخرت کې له تاوانیانو څخه دی.

۳- همدارنګه الهي فرمان دی:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ. (البقرة، ۱۸۵ آیه)

ژباړه: روژه هغه میاشت ده چې خلکو ته هدایت کوونکی قرآن پکې نازل شوی دی. ۴- بیا هم الهي فرمان دی:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ. (الانبیاء، ۱۰۷ آیه)

ژباړه: ته مو ټولو خلکو ته لېږلی یې.

درنو لوستونکو !

۱- په پورتنیو آیتونو کې لومړني دوه آیتونه دا وایي چې اسلام یوازې یو او هماغه د الله په نزد د قبول وړ دی او څوک چې له دې پرته د بل دین په لټه دی، د هغه دین مردود دی.

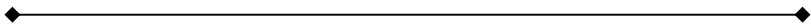
۲- له درېیم آیه دا معلومېږي چې الله ﷺ د انسانانو د هدایت لپاره یوازې یو قرآن رالېږلی، نه دوه.

۳- له درېیم آیه دا معلومېږي چې الله ﷺ د ټولې نړۍ د لارښوونې لپاره محمد ﷺ د وروستي نبي په توګه رالېږلی، بل هېڅ نبي نشته له دغو درېیو اصولو سره هېڅ مسلمان اختلاف نه لري.
درنو لوستونکو !

په یاد لرئ؛ څرنگه چې د ټولو الله، نبي او قرآن یو دی او څوک چې دوه اسلامه مني، هغه د ټولو په نزد د قرآن او احادیثو په رڼا کې کافر دی. همدارنگه الله ﷺ چې لوېدیځوالو ته کوم حکم رالېږلی، هغه د ختیځوالو لپاره هم دی او کوم حکم چې د عربو لپاره وي، هغه به د عجمو لپاره هم وي. څوک چې وایي نه! د افغانانو لپاره یو حکم او د عربو لپاره بل حکم دی، د سعودیانو لپاره یو حکم او د پاکستانیانو لپاره بل حکم دی، نو هغه ګواکې دا ویل غواړي چې الله ﷺ دوه شریعتونه نازل کړي دي. پریوه یې د سختۍ حکم نازل کړی، پر بل یې د آسانی، یو چا ته یې یو شی حلال کړی، بل ته یې حرام کړی دی، د یو چا لپاره یې یو شی روا کړی او د بل لپاره یې ناروا کړی دی. لکه متعصب امین کاروي حنفي چې ویلي دي: د سیمې د اختلاف په وجه د حلال او حرام، روا او ناروا په اړه اختلاف کول صحیح دي. نعوذ بالله!

الله ﷺ هېڅکله داسې نه کوي، ځکه دا ډول چارې په الهي شریعت کې اختلاف ثابتوي، حال دا چې الهي شریعت له اختلافاتو پاک دی، چې قرآن کریم پخپله د دې شاهدی ورکوي.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آیه)

د تقلید حقیقت ۵۰

ایا دوی په قرآن کریم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا له خوا وای، دوی به اړومرو ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

همدارنگه الله ﷻ وايي:

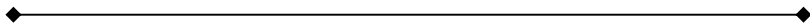
وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ

عَظِيمٌ. (آل عمران، ۱۰۵ آیه)

ژباړه: د هغو کسانو په څېر مه کېږئ چې د څرگندو دلايلو تر راتلو وروسته يې سره اختلاف وکړ، د همدوی لپاره لوی عذاب دی.

دلته دې څوک دا نيوکه نه کوي چې دا ډول اختلافات خود صحابه کرامو ﷺ تر منځ هم وو، نو بيا خودا وعيد د دوی لپاره هم دی؟ مور وایو هېڅ صحابي داسې متعصب نه و چې د قرآن کریم او حديث تر وړاندې کېدلو وروسته به هم پر خپله رایه او نظر کلک ولاړ و، بلکې سمدستي به يې خپله رایه پرېښوده، قرآن کریم او نبوي سنت به يې خپل کړل، خو مقلدين د دې پر خلاف دي، بلکې د خپل نظر د ثابولو لپاره په قرآن کریم او نبوي سنت کې تحریف هم کوي، لکه وړاندې چې يې مثالونه تېر شول له همدې وجې صحابه کرام ﷺ په دې وعيد کې داخل نه دي.

اوس راشئ دا وڅېړو چې د مقلدينو دا دعوه تر کومه ځايه سمه ده چې زموږ تر منځ د حلال او حرام اختلاف نشته، بلکې د افضل او غيرافضل اختلاف دی. تر بيان وروسته تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې دا د حلال او حرام اختلاف دی، که د افضل او غيرافضل؟ په ياد لرئ چې په اسلام کې دننه د ټولو علماوو په اتفاق يوشی حلال او يا حرام، پاک او يا ناپاک، روا او يا ناروا وي. په يوه شي کې د دواړو يو ځای کېدل امکان نه لري لکه امام شافعي رحمه الله چې وايي: (الاقوال كثيرة والحق واحد) يعنې قولونه ډېر دي، خو حق يو دی. اوس به د طهاره په مسایلو کې ځينې مثالونه وړاندې کړو.

(الف) حنفي مذهب:

- ۱- په اوداسه کې نیت ته اړتیا نشته.
- ۲- بې ترتیبه اودس صحیح دی.
- ۳- د قي او وینې په وتلو اودس ماتېږي.
- ۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل نه صحیح کېږي.
- ۵- د عورت په لمسولو اودس نه ماتېږي.

(ب) شافعي مذهب:

- ۱- له نیت پرته اودس نه صحیح کېږي.
- ۲- بېله ترتیبه اودس نه کېږي.
- ۳- په وینه او قي اودس نه ماتېږي.
- ۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل صحیح کېږي.
- ۵- د ښځې او عورت په لمسولو اودس ماتېږي.

درنو لوستونکو!

تاسو ولوستل چې د مذهبي کړيو ترمنځ د افضل او غير افضل اختلاف دی، که د حلال او حرام؟ که یو سړی د حنفي فقهې له مسئلې سره سم اودس کوي، نو اودس یې شوی، خود شافعي فقهې له نظره د هغه اودس صحیح نه دی. یعنې که دا سړی لمونځ وکړي، نو د احنافو په اند د هغه لمونځ صحیح دی، خود شوافعو په اند د هغه لمونځ صحیح نه دی، ځکه دا سړی د هغوی له نظره بې اودسه دی. لنډه دا چې د شافعي لمونځ په حنفي او د حنفي لمونځ په شافعي پسې نه کېږي.

د تقلید حقیقت ۵۲

(ب) اوس راشئ د لمانځه مسایلو ته:

حنفي مذهب:

۱- په الله اعظم، الله اجل، الله الرحمن او لاله الا الله سره هم لمونځ شروع کېدای

شي.

۲- د فاتحې له ویلو پرته لمونځ صحیح دی.

۳- د قهقهې په کولو اودس ماتېږي.

۴- په لمانځه کې تعدیل ارکان فرض نه دی.

۵- د تشهد په اندازه کینېناستلو سره لمونځ صحیح دی، که څه هم تشهد او درود

ونه ویل شي.

۶- د سلام ویلو پر ځای په خوراک او څښاک کولو او یا هوا ایستلو لمونځ صحیح

کېږي.

شافعي مذهب:

۱- له الله اکبر پرته په بل لفظ لمونځ شروع کول صحیح نه دي، که نه لمونځ باطل

دی.

۲- له سورة الفاتحې پرته لمونځ نشته.

۳- په قهقهه سره یوازې لمونځ فاسد کېږي، اودس پر خپل حال پاتې دی.

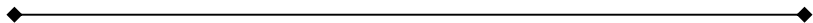
۴- له تعدیل ارکان پرته لمونځ نه کېږي.

۵- څو چې تشهد او درود ونه ویل شي، لمونځ نه کېږي.

۶- له سلام پرته په بل شي لمونځ پای ته نه رسېږي، بلکې لمونځ باطل دی.

اوس تاسو پخپله پرېکړه کولای شئ چې ایا د دغو مذهبونو تر منځ د روا او ناروا

اختلاف دی، که د افضل او غیر افضل؟!.

(ج) تاسو په نکاح کې هم ځینو مسایلو ته پام وکړئ:
حنفي مذهب:

- ۱- د بیعی او هبې په لفظ سره نکاح تړل کېدای شي.
- ۲- له ولې پرته نکاح صحیح ده.
- ۳- په زور سره طلاق واقع کېږي.
- ۴- د څلورمې بنځې په عده کې دننه د هغې له خور سره نکاح نه شي کېدای.
- ۵- په شهوت سره د یوې بنځې په لمسولو د هغې مور او خور دواړه حرامېږي.

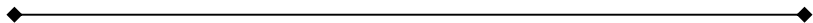
شافعي مذهب:

- ۱- د نکاح او زواج له لفظ پرته نکاح نه صحیح کېږي.
 - ۲- له ولې پرته نکاح باطله ده.
 - ۳- په زور طلاق نه واقع کېږي، بلکې نکاح پر ځای پاتې ده.
 - ۴- د څلورمې بنځې په عده کې دننه د هغې له خور سره نکاح کېدای شي.
 - ۵- په شهوت سره د یوې بنځې لمسول؛ نه د هغې خور حراموي؛ نه مور، بلکې هغه سړی له هرې یوې سره نکاح کولای شي.
- درنو لوستونکو!

ایا دا دوه اسلامه نه دي؟ ایا دا شیان امت اتحاد ته رابولي، که ډلو-ډلبازیو ته؟ د خپلمنځي مینې بلنه ورکوي، که د کرکې؟ همدا وجه ده چې نن اسلامي امت پر ډلو-ټپلو وېشل شوی او یو پر بل نیوکې کوي.

له همدې کبله مور د ټولې نړۍ له مقلدینو څخه هماغه هیله کوو چې الله ﷻ خوارلس سوه کاله وړاندې د هغه وخت له مسلمانانو څخه کړې وه:
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ.

یعنې که مو په یو شي کې اختلاف راغی، نو الله او رسول ته یې وسپارئ.

د تقلید حقیقت ۵۴

(ه) د خوراک او خښاک په شیانو کې څو مثالونه:

حنفي مذهب:

- ۱- په سمندري حیواناتو کې له ماهي پرته نور ټول حرام دي.
- ۲- له شرابو پرته د بل نشه يي شي پر خورلو حد نشته.
- ۳- د پسه يا غوايي تر حلالولو وروسته که يې له نسه مړ بچی راووزي، نو د هغه خوراک حرام دی.
- ۴- که ذبحه کوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي، نو حلال شوی حیوان مردار دی.

شافعي مذهب:

- ۱- په سمندر کې چې هر څه دي، د هغوی ټولو خوراک حلال دی.
 - ۲- هر نشه يي شی حرام دی او په خورلو يې حد لازمېږي.
 - ۳- د حیوان په نس کې بچی د هغه په حلالېدو حلالېږي او خوراک يې صحيح دی.
 - ۴- که د حیوان حلالوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي او که په هېره، په دواړو صورتونو کې هغه حیوان حلال دی.
- دلته مو په لنډ ډول د دغو دوو مذهبونو ترمنځ د اختلاف څو بېلگې راوړې، که نه د اختلافاتو سمندر خورا ژور او پراخ دی.
- هدف مودا و چې د مذهبونو ترمنځ د حلال او حرام، روا او ناروا، باطل او حق اختلاف دی، نه د افضل او غيرافضل فافهم ولا تکن من الغافلین
- الله ﷻ ویلي دي:
- وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (الاحزاب، ۷۱ آية)
- يعني چا چې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړي، هغه لويه برياً ومونده.

ستاسو څخه څو پوښتنې:

- ۱- په قرآن کریم، صحیح حدیث او په څلورو امامانو کې د یوه په قول تقلید ثابت کړئ! گورئ په یاد لرئ چې شخصي تقلید به ثابتوی، ځکه ستاسو دعوه همدا ده.
- ۲- ستاسو په فکر د اجتهاد دروازه بنده شوې ده، اوس نه څوک مجتهد کېدای شي او نه د اجتهاد اړتیا شته، نو ستاسو په اند؛ چې کله عیسی عليه السلام ځمکې ته راشي، نو هغه به په کوم مذهب وي؛ حنفي، مالکي، شافعي او که حنبلي؟
- ۳- امام ابوحنيفه رحمه الله تر مجتهد کېدو وړاندې مقلد و، که غیر مقلد؟ که مقلد و، نو د چا تقلید یې کاوه؟ او که نه و، نو معلومه شوه چې غیر مقلد و.
- ۴- د امام ابوحنيفه رحمه الله د مذهب تر خپرېدو وړاندې خلکو د چا تقلید کاوه؟ که یې نه کاوه، بیا خو هغوی غیر مقلدین شول همدارنگه د مالکي، شافعي او حنبلي مذهبونو تر خپرېدو وړاندې د دغو مذهبونو پلویانو د چا تقلید کاوه؟

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ.

لنډه دا چې تقلید یو نوی شی دی چې ورو-وروی د خلکو په زړونو کې ځای پیدا کړي، آن هغوی یې په قرآن کریم او نبوي صحیحو احادیثو کې لاسوهنې او تحریف ته اړ ایستل. اعاذ الله جميع المسلمين منه

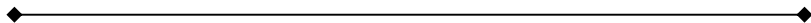
مصادر او مراجع:

- (۱) القرآن الكريم
- (۲) الاحكام في اصول الاحكام لابن حزم رحمه الله
- (۳) ارشاد الفحول للشوكاني رحمه الله
- (۴) اصول السرخسي
- (۵) اصول البيهقي

- (٦) الاعتصام للشاطبي رحمه الله
- (٧) اصول الكرخي
- (٨) اربعين النووي
- (٩) اعلام الموقعين لابن قيم رحمه الله
- (١٠) تيسير التحرير
- (١١) تفسير ابن كثير
- (١٢) تفسير القرطبي
- (١٣) تفسير المنير للدكتور وهبة الزحيلي
- (١٤) التفسير الكبير للامام رازي
- (١٥) تفسير الجلالين للامام سيوطي رحمه الله
- (١٦) تسهيل اصول الشاشي
- (١٧) التوضيح والتلويح
- (١٨) التقليد واحكامه لسعد بن عبدالعزيز الششري
- (١٩) التفهيمات الالهية للشاه ولي الله رحمه الله
- (٢٠) الجامع الصغير للسيوطي رحمه الله
- (٢١) جامع بيان العلم وفضله لابن عبد البر رحمه الله
- (٢٢) حجة الله البالغة للشاه ولي الله دهلوي رحمه الله
- (٢٣) حاشيه حسامي
- (٢٤) روح المعاني للالوسي رحمه الله
- (٢٥) الردود لبيكر بن عبد الله ابوزيد
- (٢٦) زاد المعاد
- (٢٧) سنن ابي داؤد
- (٢٨) سنن الدارمي

- (٢٩) سنن ترمذي
(٣٠) سنن ابن ماجه
(٣١) سنن النسائي
(٣٢) شرح عين العلم
(٣٣) شرح عقود رسم المفتي
(٣٤) شرح السنة للبغوي
(٣٥) صحيح البخاري
(٣٦) عقدالجيد
(٣٧) الفقه الاكبر للامام شافعي رحمه الله
(٣٨) فتاوى امداديه
(٣٩) فتح القدير للشوكاني
(٤٠) الفقه الاسلامي وادلته
(٤١) الموطا للامام مالك رحمه الله
(٤٢) مستدرک للحاکم
(٤٣) مشکاة المصابيح
(٤٤) مسلم الثبوت
(٤٥) مرقاة المفاتيح شرح مشکاة المصابيح
(٤٦) المحلى بالاثار لابن حزم الاندلسي رحمه الله
(٤٧) نور الانوار
(٤٨) نفع الكبير
(٤٩) الهدايه
(٥٠) ردالمحتار

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**